

Ára: 400 FORINT

78. évf. 6. szám 2023. április 1.
Niszán 10. 5783

ה'ג

A MAGYARORSZÁGI ZSIDÓ HITKÖZSÉGEK SZÖVETSÉGÉNEK LAPJA

A szabadság ünnepe

Peszách – a zsidó húsvét, a kovácsztalan kenyér ünnepe. Imarendünkben a szabadság ünnepe elnevezést kapta, mivel az egyiptomi rabszolgáságból való kiszabadulásra emlékezünk. Egyben a három zarandokünnep egyike is, ami azt jelenti, hogy ilyenkor az Erec Jiszráelben élők apraja-nagyja elzarándokolt Jeruzsálemben, hogy ott, a Szentélyben ünnepeljen. A fénypont a széderest (lásd a továbbiakban), melynek

ket az Örökkévaló erős kézzel és kinyújtott karral... és ha nem vezette volna ki az Örökkévaló őseinket Egyiptomból, akkor a mai napig mind mi, mind fiaink és unokáink a fáraó alattvalói lennének Egyiptomban..." (uo.) Hát ez hogyan lehetséges? – kérdik sokan. A fáraó már rég meghalt, és hol van az ókori Egyiptom? A magyarázat az, hogy a zsidó felfogásban az egyiptomi rabszolgáság magát az elnyomást jelképezi, az

zolja meg a Talmud, és innen került a Hággádába. A Bölcse az jellemző, hogy ő szabatos kérdéseket tesz fel, ő minden tanulni akar. A Ginosz kívonta magát a közösségből, őt az egész nem érdeklí. Azt kéri, minék ez „nektek”? A válasz is ennek megfelelő, ő, a „gonosz”, nem is szabadult volna ki Egyiptomból... Az Együgyű nem sokat gondolkodik, csak annyit tud kérdezni: mi ez? Aki pedig még kérdezni sem tud, annak nekünk kell a dolgokat elmagyarázni, szellemi képességének megfelelően.

Akárcsak jom kippur kimenetelekor, a hággádi szertartás végén is hitet teszünk azon meggyőződésünk mellett, hogy „Jövőre Jeruzsálemben” (Lösáná hábáá biJörusálájim). Ezzel fejezzük ki azon reményünket is, hogy egyszer majd a világban szésszóródott zsidóság mind együtt ünnepli a szabadság ünnepét az ősi zsidó fővárosban.

A széderest dióhéjban

Az est a kidussal kezdődik, melynek során elmondjuk a Sehecheináu áldását, és a széderestére előírt négy pohár bor közül kiisszuk az elsőt. Ezt követően kezet mosunk, majd megesszük a kárpászt (hagyma, retek vagy főtt krumpli), miközben elmondjuk a „Boré pri hádádmá” áldását.

Következik a Má nistáná (lásd fentebb), majd a négy szimbolikus alak megjelenítése. A továbbiakban elmondjuk azon csodálatos történéseket, amelyek elvezettek a kiszabaduláshoz, amellyel a Teremtő beváltja Ábrahámnak tett ígéretét, miszerint kiszabadítja népét Egyiptomból.

A szertartás kiemelkedő része a tíz csapás felsorolása: vér, békák, tetvek, vadállatok, pestis, fekely, jégeső, sáskajáras, sötétség, elsőszülöttök halála. Itt mondjuk el azt is, hogy a zsidó nép kevessel is beéri: akkor is hálás lenne az Örökkévalónak, ha nem bocsátja az egyiptomiakra azt a sok csapást, hanem csak kiszabadít bennünket – ez is elég lenne – Dájénu... A Hálé dicshimnusz után ismét áldást mondunk arra, aki kihozta atyáinkat Egyiptomból és kiváltott bennünket, és engedte megérünk ezt az estét. Áldás kíséretében kiisszuk a második pohár bort. Ismét kézmosás következik, áldást mondunk a pászkára, majd a keserű gyökérre (torma), amit két pászkadarab közé téve megesszünk. Ez arra emlékeztet, hogy a Szentély idején ily módon ették az áldozati bárány húsát.

Ekkor bőséges vacsora következik. Ezután elfogyasztjuk azt a pászkát, amit még korábban elrejtettünk (áfikomán vagy áfikájmon) és a gyerekek kötelessége megkeresni, s ha megtalálták, ajándék jár érte. Ez a szokás arra jó, hogy a kicsiket ébren tartsa. Megtöljük a harmadik pohár bort, és elmondjuk az étkészítés utáni áldást (bencsölás).

Ezt követően kiisszuk a harmadik pohár bort, s megtöljük a negyediket, Élijáhu próféta serlegével együtt, majd kinyitjuk az ajtót, jelezve, hogy nem félünk semmitől, mert

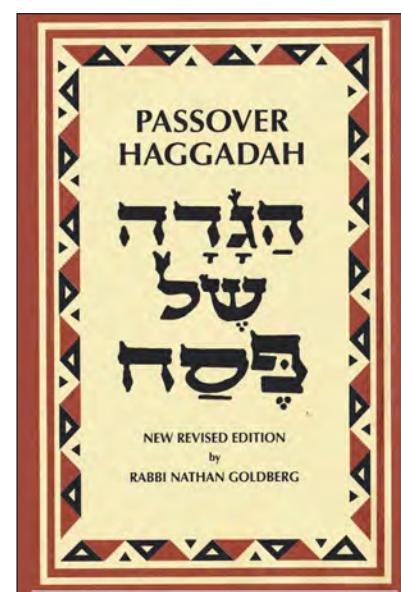
rendjét a Hággádában találhatjuk meg. „Az a sanyarúság (szó szerint: szegénység) kenyere, amit őseink ettek Egyiptom országában. mindenki, aki éhes, jöjjön és egyen velünk, minden nélkülöző jöjjön és töltse veleünk a peszáchot. Az idén még itt, jövőre Izrael országában. Az idén még rabok, jövőre mint szabad emberek.” (A peszachi Hággádból.) Ezzel az ősi nyilatkozattal kezdődik a Hággádá, a Talmud utáni idők egyik legősibb irodalmi műve.

A széderest legelején, közvetlenül azt követően, hogy a borra elmondjuk az áldást (kidust), felmutatjuk a széderestére előírt négy pohár bor közül kiisszuk az elsőt. Ez lehetővé teszi, hogy az apa, a családfő válasz gyanánt elmesélhesse az egyiptomi kivonulás történetét, s ezzel eleget tegyen a „beszéld el minden” bibliai parancsnak.

„Rabszolgái voltunk a fáraónak Egyiptomban, és kivezetett bennün-

onnan való kivonulás (jöciát Micrájim) pedig az egyetemes szabadságot.

A Midrás szerint amíg a tíz csapás be nem következett, egyetlen rabszolgának sem sikerült megszöknie Egyiptomból, a rabságóból. Mindaddig az egész világ istenítette és félte a fáraót. Amint azonban megtörtént a csoda és Jákob népe kiszabadult, a világ annak a kis, szabadság szerető népnek adozott csodálatával, mely képes volt egy hatalmas birodalmat légyődni. Így kell értelmezni tehát a Hággádá szavait: ha már egyszer – az isteni Gondviselés jóvoltából – kiszabadultunk az egyiptomi rabszolgáságból, nem törvényszerű, hogy foglyai legyünk bármely zsarnok-

ságnak – legalábbis ami a szellemieket illeti. Az egyiptomi precedens kötelez.

A Hággádában szerepel négy allegorikus fiú, akik az egyiptomi kivonulással kapcsolatban kérdéseket tesznek fel, és jellegüknek megfelelően kell nekik válaszolni. Ez a négy allegorikus alak: a Bölc, a Ginosz, az Együgyű és az Aki kérdezni sem tud. A „négyek” alakját különböző bibliai versek alapján raj-

Peszách

Ami történt, az maga a nagy csoda!

Azért, hogy ők

Megmeneküljenek,

Nos lementek Egyiptomba,

Ott jó dolguk lett azon nyomban,

De megirigyelték sikerüket szép sorban,

Ezért leigázta a népet, így jutottak nyomorba.

Hamarosan megtalálták vezérüket, I'ten vele üzent,

Hogy kivezeti majd a népet segítséggel csodálatosképpen,

De csak akkor, ha megtartják a törvényeket szépen,

Akkor menni fog minden, mint a karikacsapás,

Ellenségre zúdul világraszóló tíz csapás,

Meg minden, mint a parancsolat,

Tiétek lesz a Tízparancsolat.

Minden úgy történt,

Ahogy mondta

Ma már tudjuk, hogy ez nem monda.

Lefkovics Péter

ez az „őrködés éjszakája”. A nyitott ajtó előtt a következőt mondjuk: „Önts ki haragodat a népekre, kik nem ismernek (el) Téged és a birodalmakra, melyek nem szólítják nevedet, mert kiirtották Jákobot és hajlékát feldúlták. Zúdítsd rájuk dühödet ésizzó haragod érje utol őket. Üldöz ki kíméletlenül és irts ki őket alól.” Különböző bibliai versekből idézett keserű mondatok ezek, melyeket az üldözötés, az igaztalan vádak vittek át a Hággádá szövegébe.

Aztán folytatjuk a Hálél hálaénetet: „Ha Isten velem van, mit árthat nekem az ember.” Végül középkori imakölteményeket dúdolunk, és tizenhárom versszakaszban Isten dicsőségét hirdetjük.

Mit mond a háláchá?

Peszách a kovácsztalan kenyér ünnepe, ami azt jelenti, hogy nyolc napján minden olyan étel és ital fogyasztása szigorúan tilos – ideérte a kenyeret, a különféle süteményeket, a kekszet, a sört stb. –, amely élesztő vagy ahhoz hasonló adalékanyagot tartalmaz. Húst, halat és bármely egyéb élelmiszert csak a rituális feltígyelet alatt álló üzletben szabad vásárolni.

Az ünneppel kapcsolatban egy sor szigorú vallási előírást kell betartani.

1. A lakást oly módon kell kitakarítani, hogy annak egyetlen zugában

összegyűjt, és ő végzi el a gyakorlati teendőket.

3. A széderest megelőző éjszakan mindenki saját otthonában elvégzi a bödikát cháméc szertartást.

4. A széder – a peszachi előestéje – bensőséges családi ünnep. A vacsora alatt mondjuk el a zsidóság őstörténetének egy részét, de legfőképp az egyiptomi rabszolgáságból való kiszabadulás szimbólumokkal tűzdelt történetét.

5. Peszách a három zarandokünnep egyike is. A hagyományban szabadságünnepként is szerepel, ezért az ünnepl minden napján elmondjuk a Hálél hálaadó imát. Az ünnepl második napján az imarendben szerepel egy áldásciklus a harmatról (táli), ami a tavasz közeledtérre emlékezhet. Szintén a második estével kezdődik a 49 napig tartó ómerszámlálás.

se maradjon egyetlen szem morzsa sem. Ennek érdekében még a legkevésbé fiókot, a kabátok, ruhák zsebeit is át kell vizsgálni.

2. Az ünnepl nyolc napján külön edényeket kell használni, ezek az ún. peszachi edények, melyeket a zsidó családoknál az év többi részében egyáltalán nem használnak, hanem évről évre eltesznek, és csak ekkor veszik elő. Elvileg minden nap használatos edényeket is lehet használni, de akkor – megfelelő rituálé mellett – azokat kóserítani kell. Ennek módja megtalálható a Kicur Sulchan Áruchban, mely magyarul is hozzáérhető. Szokás, hogy néhány nappal az ünnepl beállta előtt „eladjuk” a kovászot (chámecot) oly módon, hogy aláfrunk egy előre elkészített nyilatkozatot, miszerint a chámecot eladjuk egy nem zsidónak. Ezeket a rabbi

6. Peszachi nyolc napjából az első és utolsó két-két nap főünnep, melyek előírásai megegyeznek a szombatra vonatkozó szabályokkal. Egyetlen dolog kivétel ez alól: a főzés. Túzhelyet, gázt stb. azonban csak az ünnepl beállta előtt meggyűjtött lángról lehet begyűjteni. Ugyanez vonatkozik a dohányzásra is. A közbenső négy nap főünnep, chol hámoed (hálemájd), amikor pl. szabad utazni is, esetleg dolgozni, s nem érvényesek a szombati tilalmak.

7. Tavaszünnep is lévén, peszachkor a zsinagókban felolvassák az Énekek énekét, mely – az allegorikus magyarázat szerint – az Örökkévaló és a zsidó nép szerelmét példázza.

8. A nyolcadik, azaz az utolsó napon az imádkozás során megemlékezünk halottainkról, s elmondjuk a Jizkor (Mázkir) imát.

Naftali Kraus

Figyelem: már kapható a peszáchi macesz a Kosher Deliben!

Felhívjuk hittestvéreink figyelmét, hogy a peszáchi ünnep ellenérgedhetetlen kelléke, tartozéka, a macesz már megvásárolható a budapesti Síp utcai Kosher Deliben és a zsinagógai körzetekben. A Kosher Deli nyitvatartása: hétfőtől csütörtökig reggel 9 órától este 9 óráig. Pénteken reggel 9 órától délután 2 óráig. Vasárnap délelőtt 11.30 és délután 4 óra között. Szombaton az üzlet zárva tart.

A macesz kovásztalan kenyérfele, a régi időkben a rabszolgák és a szegények kenyere volt. E kenyér emlékeztet arra a sietségre is, mellyel a zsidók az egyiptomi fogás földjét elhagyták, nem maradt ugyanis még annyi idejük sem, hogy megvárják, míg az útravalóul szánt kenyér tészta megkelet.

Az ünnep legfőbb jellemzője, hogy a peszáchi alatti nyolc napban tiltva van a kovászos kenyér fogyasztása, továbbá minden kovászos étel (cháméc) evése és birtoklása szigorúan tilos. Az ünnepi időszakban a

kenyeret, a barcheszt, a téssztát felváltja a macesz, azaz a kovásztalan kenyér.

A Kosher Deliben (Budapest VII. kerület, Síp utca 12.) és a zsinagógai körzetekben az alábbi maceszök közül választhatnak:

- Hagyományos kilós macesz: 2300 Ft
- Félkilós maceszdara: 1300 Ft
- Félkilós maceszsüteményliszt: 1100 Ft
- Félkilós maceszpanírliszt: 1100 Ft

- 200 grammos csokoládés macesz: 1500 Ft
- 165 grammos csokoládés szort macesz: 1500 Ft
- 300 grammos gluténmentes macesz: 2000 Ft
- 300 grammos biobúzamacesz, teljes kiőrlésű: 1700 Ft
- 300 grammos biotöntökmelymacesz, teljes kiőrlésű: 1900 Ft
- 300 grammos rostban gazdag biomacesz, teljes kiőrlésű: 1500 Ft
- 150 grammos tojásos macesz: 900 Ft

Aki fizet, az rendel (?)

Ha egyszeri esemény lenne, nem is ragadnék tollat (tasztatúrát). A NÖRI (Nemzeti Örökség Intézete), amely karbantartja néhány neves zsidó ember nyughelyét, a Salgótarjáni utcai temetőt, időnként az általa felújított síroknál megemlékezést rendez – az EMIH rabbijainak részvételével.

Legutóbb Weisz Manfréd és Vázsonyi Vilmos adták az „ürügyet” a szertársa.

Sammi probléma! Aki fizet...

Csakhogy valami bibi mégiscsak van. Mégpedig az illető elhunyt világnezzete, kötődése. Persze nem arról van szó (bár lehetne), hogy hol volt a Chábád Vázsonyi és Weisz Manfréd idejében. Hanem arról, hogy akik a sírban nyugszanak, mondhatni erősen neológ kötődésük voltak (esküvő, temetés stb.).

Most akkor a NÖRI mi szerint válogat a rabbik között?

(kápé)

Körzeti Kitekintő

Hódmezővásárhely

Chanukkakor megtelt az imaterem. A péntek esti istentisztelet keretében tartott ünnepi gyertyagyűjtés méltó megemlékezés volt a makkabeusok szírrögök felett arattatott győzelmről, valamint a Szentély megtisztításáról. Beszédében Dickmann Dávid előimádkozó felidézte a történelmi események sorát, kiemelve a fények napjainkban is jelentős voltát. A kiduson marhaporköltet és fánkot szolgáltak fel. A finomságok elkészítését Vanderstein Péter hitközségi tagunknak köszönjük.

*

A **fák újévet** a közösség szombatfogadáskor ünnepelte. A megterített asztalokon húsznál több különböző gyümölcs díszítette a tányérokat. Beszélünk a földben termő, illetve a fán megérelődő gyümölcsökkről, a Bibliában szereplő növényekről, valamint a szentföldi faültetésekéről is. Az elfogyasztott finomságok között volt a datolya is, amely Jeruzsálemből érkezett az alkalomra. A közösség tagjai kellemes hangulatú énekléssel zárták az estét.

*

A **zájin ádár** és púrim közötti pénteken ismét megtelt az imaterem. Az istentiszteleten a hetiszakasz ismertetése után emlékeztünk meg Mózes tanítómesterünkről. Ezt követően esett szó Eszter történetéről, a Megíról és a zsidóság folyamatosan felmerülő sorskérdeseiiről. A közösséget Deutsch Tiborné Gabi halkocsonyával és Hámán-táskával, valamint Kovács Imrénel Zsuzsi szintén Hámán-táskával lepte meg. Nagyon köszönjük mindenkit hitközségi tagunk fáradozását.

*

Legközelebb peszáchkor találkozunk személyesen. Addig is minden héten együtt, online köszöntjük a szombatot.

Dr. Vanderstein Noémi hitközségi alelnök

Pécs

A járvány sokunk életét örökre megváltoztatta, ezért nagyon fontos, hogy visszatérjünk hagyományainkhoz. Szerencsére az idei zsinagógai esztendőben ezt már minden ünnep során megtehetünk.

Az idei púrim már tényleg az örömmüne volt. A szokásos imádságok lezárasa a vasárnap délutáni programon teljesedett ki. Nagy boldogságunkra hitközségeink egyik háromgenerációs muzikális családja adott hangulatos cselló-zongora koncertet. A Fodor család, anya, lánya, unokája szép műveket játszott. A gordonkairodalom gyöngyszemei mellett részleteket adtak elő a már ikonikus Hegedűs a háztetőből, így emlékezve a nemrég elhunyt Topolra.

Az összejövetel ezután közvetlen hangsulatú beszélgetéssel folytatódott. Az idősebb tagok a régi idők maszkos púrimjairól meséltek. Az asztalon lévő sütemények közül a Hámán-táská története, valamint Eszter életrajza varázsolta minket az ókori Perzsiába.

Mitzki Erzsébet

Breuer, a magyar vándor

Kevés olvasónk lehet, aki nem ismeri, nem látta a Heti TV Bajza utcai studiójából bejelentkező Pirkadat vagy egyéb adást, nem hallgatta sokéves önálló rádióműsorát, a Halljad, Izraelt.

Breuer Péter reggelente 3 órakor kel. Telefonja sosines kikapcsolva. Napi közel tíz interjú készül péntekig, de a sábbát bejövetele számára zárórát jelent. Vasárnap már a hétfői műsorokon dolgozik.

– Ma már tudom, mennyire szeretethiányos gyerek voltam. Szüleim a felszabadulást követően ismerkedtek meg. Két, korábban vallásos zsidó családban nevelkedett ember kapott egy esélyt az élettől.

1952 augusztusában megszülettem. 53 májusában Anyám értem jött (volna) a bőlcsovébe, de az ajtót zárva találta. Megtudta, hogy rajtam kívül még kilenc kicsit vittek fertőzéssel a László Kórházba. Odorohanva súlyos állapotban talált, szinte lemondta rólam az orvosok. (Az ötvenes években aggaztató méréteket öltött a Heine-Medin-kór).

1957. Szüleim elváltak.

Kicsit megbélyegzett, de érdeklődő, eszes gyerek letttem. Általános iskola első osztályára Kazincbarcikán, majd a folytatás különböző intézményekben, magántanulóként is, közben kórházak, rehabilitáció, nevelőotthonok.

„Kettős makarenkói paradicsom.” Tudtam, hogy mit szeretnék. A betegségemhez diszlexia is társult, aminek felismerése, kezelése még gyerekcipőben járt. Igyekeztem megoldani, elsajátítottam a gyorsírást és a szavak érthető rövidítését. Ráéreztem, hogy a hangos olvasás előnyt jelent, így is rögzül ismeretanyag. Középiskola, melynek kollégiuma (mozgássérült gyerekeknek) az akkori Május 1. út 45. szám alatt volt. Egyik nevelőtanárom Polgár László.

A kedvenc

Ió volt, aki később édesapja, tanítója, mentora lett a sakk területén világhírt szerzett három lányának, s nem mellesleg zsidó tárgyú könyveket is írt.

Nos... Az ő nevelőapja Weisz Dávid gyöngyösi főrabbi és a Rabbiképző talmudtanára volt. Szóba hozott engem, s ennek eredményeként Polgár László taxival elvitt a József krt. 27.-be.

Ódon, de meghitt irodájában fogadott a professzor, az intézmény igazgatója, dr. Scheiber Sándor. Beszélgettünk, majd egy bibliai történetet mondott, és kért – addott időt is rá –, ismételjem meg.

S itt jött jól a hangos olvasás, tanulás előnye, mert szinte szóról szóra viszszasaadtam a hallottakat. Előfelvételit nyertem a rabbi szakra. Izgalmas időszak következett, rátaláltam önmagamra. A főiskola mellett voltak munkahelyeim – olykor megváltak tőlem, ha véleményemet kinyilvánítottam...

Civil hallgatóként beiratkoztam a Pázmány Péter Hittudományi Egyetemre, s kipával a fejemen jártam előadásokra. Hamar ráéreztem, hogy ennél többet szeretnék.

Ekkor nagy dologra szántam el magam. Izraelbe akarok menni. Beszereztem a kellő papírokat, és Rómát útra ejtve (ahol a „szervek” elég fura kérdéseket tettek fel) megérkeztem. 22 éves voltam, születésnapomat már Izraelben ünnepeltem. Úgy kaptam támogatásokat, segítséget, hogy azt sem tudtam, hol van a Szochnut irodája.

Egyetemi előkészítőn történelmet és filozófiát hallgattam, de a professzor véleménye szerint nem az órákon általa előadottakat adom vissza... következett a haifa Technion két szaka, és egy idő után vezető pedagógiai állást is kaptam.

Bárholt is jártam Izrael területén, mindig otthon éreztem magam. A jom kippuri háború idején már állampolgár lettem. Évtizedeket éltem ott. A családot én tartottam el, feleségeimet két kisgyerek anyjaként nem szívesen alkalmazták sehol.

Kitaláltam valamit, amit közösen tudtunk működtetni: Tel-Aviv belvárosában, közel a tengerhez, nyitottunk egy nagy lépterű, nagy galériás „magyar centert”, az alsó rész mintegy könyvesbolt-klub, fent pedig BreuerPress. Ebben az időszakban két magyar médiának is tudósítottam közel-keleti téma-körben.

Sajnos egyszer csak szingli lettem, igyekeztem sok időt tölteni a gyerekeimmel, és bebizonysodott, hogy egyedül is tudom vinni az üzletet.

Akkor zártam be, akkor lett vége, amikor kaptam egy ajánlatot, feladatot (miniszteri tanácsnok), ami Magyarországon valósulhatott meg. A kétezres évek elején érkeztem hazára, és több mint egy évtizedet dolgoztam a vállalt pozíciójában.

A Hitközség akkori vezetője megbízott, „önkénteskedj” egy olyan zsinagógában, ahol volt elnök, és Kerekes Béla személyében kántor is. Így lett nyolc hónapon át szombatfogadás, hetiszakasz-magyarázat, dróste – egészen kinevezett vallási vezető, a rabbi megérkezésig.

Tevékenykedtem, dolgoztam tovább, de egy idő után az jutott eszembe, hogy izraeli tudósítóként mennyire idegesített az a tény, hogy frissen történt eseményekről nem azonnal számolhatok be.

Eldöntöttem, hogy létre kellene hozni egy saját hírcsatornát tévé vagy rádió megoldással. Ugyanaz az ember voltam, mint gyermekkoromban, tudtam, mi mikor válik aktuálissá.

Az első, bérleti stúdió a Wesselényi utcában volt, s nem titok, hogy sokanak szálka voltam a szemében. El kellett jönnöm onnan, a helyiséget más minőségeben kívánták hasznosítani.

„Van másik” – mondta egykor egy zenebőhök. Tiszteletben tartva kamerát, mikrofont, hívőket, a rádióban másfél évtizede hallható a Halljad, Izrael, s új helyre költözhetet a Heti TV, lényegesen tágabb térrrel, sok helyiséggel, mindenre kiterjedő technikai adottságokkal.

Engem lehet szeretni, kedvelni, és az ellenkezőjét is.

Úgy érzem, álmaim, vágyaim teljesítések, s 71 évesen a célegyenésben vagyok.

Aki munkamániás, és pörög, mint a búgócsiga, felborul, ha lelassul. A tembőt tartani kell!

Az Örökkelválo azért is teremtette az embert, hogy amíg csak tud, hasznos legyen.

gáljuli

E m l é k o l d a l

Erdei Grünwald Mihály

Emlékeim egy színészoriásról

1967-ben a Váci utca még nem volt sétálóutca, olyannyira nem, hogy külön engedély kellett a Magyarországon tanuló palesztin és arab diákoknak, hogy a gépkocsiforgalom ellenére tüntethessék az „agresszor” Izrael ellen, néhány hónappal a hatnapos háború után.

Addigra persze már Magyarország megszakította diplomáciai kapcsolatait Izraellel, akárcsak a többi szocialista ország. Éppen ez a tüntetés volt az apropójá a két érdekes eseménynek az életemben. Az egyik, hogy évekre megszakadt a kapcsolatom Kardos G. György íróval, ami azért volt furcsa, mert valójában nem velem, hanem a nővéremmel vettet össze Izrael miatt, de egy kalap alá vett bennünket, és többé nem állt szóba velem sem. A nővérem akkor a nyugati könyek boltját irányította helyettes vezetőként, én pedig a híres Váci utcai antikváriumban dolgoztam. Kardos G. szerint – aki akkor már elkészült az *Avraham Bogatirral* – Izrael bizonyos mértékig valóban agreszszor volt, és ezt a nővérem enyhén szólva is rossz néven vette az Izraelt megjáró és a függetlenségi háborúban részt vevő írót, aki akkoriban a Bábszínház dramaturgia volt. Erről a veszekedésről mit sem tudtam, de amikor láttam, hogy még a köszönésemet sem fogadják, rákérdeztem a dolgra, mire ő csak annyit mondott, hogy kérdezzem meg a testvéremet.

Nem sokkal a palesztin tüntetés után bejött hozzáim az akkor már igen népszerű színész, Garas Dezső, és megkérdezte, nem volna-e kedvem héberül tanítani őt. Megdöbbentem. Azt tudtam, hogy zsidó származású, azt is tudtam, hogy a szármában amolyan fenegyerek hírében áll, de hogy éppen ő akar héberül tanulni, ez több mint meglepő volt számomra. Észrevette a döbbenetet az arcomon, és rögtön megnyugatott. Megmondta, ki volt az a közös ismerő, aki engem ajánlott. Tudták rólam, hogy Rabbiképzőbe jártam, azt is tudták, hogy néhány évig Izraelben éltem, így első meglepetésemből fölösököttem, de a történet itt nem ért véget. Félrehí-

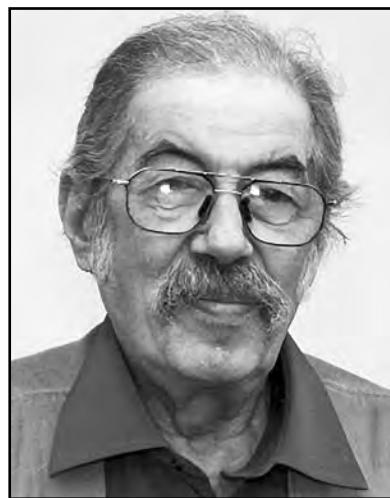
vott az üzlet sarkába, és gyorsan elmondta, hogy a testvére az izraeli hadsereg vezérkari tisztje, és ő azzal akarja meglepni, amikor meglátogatja, hogy még ha csak alapfokon is, de tud már héberül.

Elvállaltam, már csak azért is, mert olyan összeget ajánlott egy óráért, amely a mi háztartásunk szempontjából csillagászatnak számított.

Akkortájt a Petőfi Sándor utcában egy 30 négyzetméteres udvari garzonban laktunk a feleségimmel és néhány hónapos kislányunkkal. Komoly fejtörést okozott, hogy hol fogom tanítani. Cigizni ugyanis, éppen a baba miatt, csak az előszobában lehetett vagy a gangon, de oda mégsem állíthattam ki a nagy színészt. Az előszobába se nagyon mehetünk, mert ha kiraktunk két széket, már nem lehetett sem a konyhát, sem a fürdőszobát megközelíteni.

Mindegy, megoldottuk. Az első órát a héber ábécével kezdtem, de már a harmadik betűnél felállt, hogy bemenjen játszani a lányunkkal a szobába. A következő órán ugyanez történt. Ekkor beláttam, hogy így nem lesz tanulás, inkább én menjek hozzá, bár ő még nálunk is rosszabb körülmenyek között lakik egy szuterenben, a Gábor Áron utcában. Igaz, hogy ott viszont egyedül él, így semmi sem vonja majd el a figyelmet. Előre kifizetett őt órát, de valójában csak hármat tartottunk meg, mert sohasem ért rá, vagy éppen aludni akart, így aztán kurtán-furcsán véget ért a kezdődő kapcsolat.

Tizenöt évvel később – már javában rádiós voltam – felelevenítettem neki a Pagodában, a Rádió híres büféjében a régi történetet. Jót nevettünk rajta. Persze sohasem tanult meg héberül, viszont adott két tiszteletjegyet a legközelebbi bemutatójára a Várszínűhöz, azzal, hogy előadás után üljünk le egy kicsit beszélgetni. A beszélgetés azonban sajnos elmaradt. Azon a napon halt meg nagybátyám, aki amolyan apáplék volt számomra, hiszen apámat már a születésem előtt elhurcoltak a németek, így anyám bátyja volt az egyetlen felnőtt férfi a családban. Másnap felhívtem telefonon

1944–2023

Garast, hogy elnézést kérjek. Elmondtam, mi történt, de kimért válaszából úgy tűnt, nem hiszi el az egészet, csak ügyetlen kifogásnak tartja.

Húsz évvel később, a nyár végi budapesti zsidó fesztiválon, a Művész moziban bemutatták *Látogatóban Isten hegynél* című egyórás dokumentumfilmet, és legnagyobb meglepetésemre Garas is eljött megnézni. Megvált a vetítés után, gratulált, és akkor végre tisztáztatott vele, mi is történt valójában húsz évvel azelőtt.

Itt vége is lehetne a történetnek, de még egy apróság idekívánkozik. Amióta az eszemet tudom, mindig színész akartam lenni. Iskolai, kerületi és budapesti szavalóversenyeket nyertem, kétszer is felvételiztem a Színművészeti, persze sikerteiben. Végül aztán újságíró, majd rádiós lettem, sőt tévés is, és itt már kiélhettem színész szerepét. Akkor a Petőfi Sándor utcában laktunk egy kis garzonban a feleségimmel és ötéves kislányunkkal. Egyszer csak feljött hozzáink a házmesterné, és odaszúga nekem, hogy már többször jártak nála a Belügyből, és valami amerikairól érdeklődtek, akivel én levelezek, és aki állítólag holnap érkezik Budapestre. Nem értettem az egészet, hiszen én hivatalosan hívtam meg a TIT Természettudományi Stúdiójában működő science fiction klubba Fiedlert, cikket írtam róla, amely meg is jelent, egyszóval semmi titkolnivalóm nem volt, hiszen a klub titkára voltam, és azért, mert valaki amerikai, nem kellene engem megfigyelni alatt tartani. Nem akartam Fiedlernek kellemetlenséget okozni, ezért felkerestem őt évvvel azelőtti törzsvezőmet, hogy nézzen már utána, mit akarnak tőlem és a vendégeimtől. A választ 24 órán belül megkaptam. Az én ismerősöm, aki hónapok óta levelezek, és akit épp készülök vendégül látni, az Egyesült Államok Frankfurt melletti támaszpontján dolgozik mint civil alkalmazott, és onnan küldi a leveleit bérmentesítve. Naivitásom bizonyítéka, hogy sohasem néztem meg a feladót, hiszen ő egy postafiókámet adott meg, ám a békézgőn valóban ott szerepelt minden. Végül is kiderült, hogy pszichológusként dolgozott Frankfurban, és a leszerelő katonákat készítette fel a civil életre. Ez volt a munkája, a Gyűrűk ura meg a szenvédélye. Akkor leszálltak ugyan rólam, és az is nyom nélkül maradt, hogy rám szálltak.

Talán a kilencvenes évek közepén jelentkeztem az Eötvös utcában, hogy adják ki a rám vonatkozó adatokat, hiszen a Magyar Rádió elnökségén dolgoztam tanácsadóként, s bár hivatalosan senki sem kérte tőlem, de én kívántam, hogy milyen akták gyűlik össze az évek folyamán. Néhány konkret esetről én is tudtam, de szerettem volna írásban látni. Nem volt szerencsém, olyannyira nem, hogy minden összetett fejlett kaptam fél év elmúltával, amely ráadásul nem is rólam szólt, hanem egy beépített hőlgyről, akit azért állítottak rám, hogy az ifjúsági klubokban tartott sci-fi-előadásaimat figyelje. Megdöbbentem, és amikor visszakérdeztem, hogy hol a többi, azt válaszolták, ha lesz még, majd kipostázzák. Mindennek már 17 éve, de azóta sem kaptam semmilyen levelet. Pedig kaphattam volna nem is keveset, de menünk szép sorjában...

1960-ban, amikor hazajöttünk Izraelből, azonnal berendeltek minket valami titkos hivatalba, hogy beszámoljunk Izraelben töltött éveinkről. De mivel semmi olyasmit nem tudtunk mondani, ami számukra érdekes lett volna, többé meg sem kerestek.

1967-ben viszont egy fordított előjelű esemény történt. Betévedt a Váci utcai antikváriumba egy meglehetősen testes házánkba, és mivel én álltam közel a bejárathoz – még a nyitott Trinidad-Tobago-i rendszámú sportkocsiját is látta –, egyenesen hozzá fordult, hogy keresek neki könyveket Báróssy miniszterelnök úrról. Mondtam, hogy legfeljebb a korszakról tudok könyvet adni, amiben ő is szerepel. Erre végezhetetlen előadásba fogott arról, hogy Báróssy milyen pozitív figurája volt a Horthy-korszaknak, hiszen csak a zsidókérdésben értettek egyet, a németekkel való kapcsolatban nem, de hát a zsidókérdés intézésével meg az egész numerus clausussal mindenki egyetértett, és az így volt helyes, monda nevetve a testes férfiú. No ez volt az a pont, amikor úgy döntöttem, hogy én mint érintett ezt nem hagyom annyiban. Törzsvezőm egyikéről tudtam, hogy valahol „fontos” beosztásban dolgozik, és másnap amikor bejött, elmeséltem neki az előző napi esetet, a Trinidad-Tobago-i rendszámmal. Két napra rá bejött, megköszönte a bizalmat, és azt mondta, nagy fogáshoz juttattam őket. Hogy kik voltak az „ők”, és mi volt a nagy fogás, máig nem tudom, de néhány nap múlva megjelent nálam egy ismeretlen harmincas fiatalembér, és megkért, hogy ezért figyeljem a vevőket, mire nevetve válaszoltam, hogy én erre alkalmatlann vagyok, mert túl sokat beszélek, nem tudok titkokat megörizni, de ígérem, ha megint betéved egy olyan ember, mint az, aki ról beszámoltam, és hasonlókat beszél, akkor családi érintettségem miatt magamtól is szólok. Ebben maradtunk. Soha többé nem kerestek és nem kértek semmire.

1972-ben a trieszti európai sci-fi-konferencia után azonban ellenkező előjelű történettel gazdagodtam. A konferencián megismerkedtem egy Jan Fiedler nevű amerikaival, aki a Gyűrű Ura nemzetközi rajongói táborának volt a vezetője. Mesélt a trilógiáról, plakátokat, szórólapokat hozott magával, s mivel láta, hogy Magyarországon még senki sem hallott erről a könyvről, mindenki a kezembé nyomott egy angol példányt, hogy adjuk ki. Lelkesen meghívta előadókörűrű, interjút készítettem vele, amely meg is jelent a Magyar Ifjúságban, és levelezni kezdtünk. Akkor a Petőfi Sándor utcában laktunk egy kis garzonban a feleségimmel és ötéves kislányunkkal. Egyszer csak feljött hozzáink a házmesterné, és odaszúga nekem, hogy már többször jártak nála a Belügyből, és valami amerikairól érdeklődtek, akivel én levelezek, és aki állítólag holnap érkezik Budapestre. Nem értettem az egészet, hiszen én hivatalosan hívtam meg a TIT Természettudományi Stúdiójában működő science fiction klubba Fiedlert, cikket írtam róla, amely meg is jelent, egyszóval semmi titkolnivalóm nem volt, hiszen a klub titkára voltam, és azért, mert valaki amerikai, nem kellene engem megfigyelni alatt tartani. Nem akartam Fiedlernek kellemetlenséget okozni, ezért felkerestem őt évvvel azelőtti törzsvezőmet, hogy nézzen már utána, mit akarnak tőlem és a vendégeimtől. A választ 24 órán belül megkaptam. Az én ismerősöm, aki hónapok óta levelezek, és akit épp készülök vendégül látni, az Egyesült Államok Frankfurt melletti támaszpontján dolgozik mint civil alkalmazott, és onnan küldi a leveleit bérmentesítve. Naivitásom bizonyítéka, hogy sohasem néztem meg a feladót, hiszen ő egy postafiókámet adott meg, ám a békézgőn valóban ott szerepelt minden. Végül is kiderült, hogy pszichológusként dolgozott Frankfurban, és a leszerelő katonákat készítette fel a civil életre. Ez volt a munkája, a Gyűrűk ura meg a szenvédélye. Akkor leszálltak ugyan rólam, és az is nyom nélkül maradt, hogy rám szálltak.

1978 és 1979-ben szellemi szabadfoglalkozású újságíróként dolgoztam magam a Magyar Rádió tudományos szerkesztőségebe. Végül 1980-ban Márton Anna, az akkor szerkesztősegvezető – mint utólag kiderült számomra – jóvoltára értem, így kerülhettem oda belső munkatársnak. Méghozzá az akkor „elit csapatba”: Simonffy Géza, Egyed László, Mihancsik Zsófia, Nonn Verá, Bán László, hogy csak néhány nevet említek. És hogy miért kellett jötállni értem? Hát a rabbiképző műltam miatt. De ez eltörpült valami olyasmi mellett, amiről én is csak tíz év múlva értesültem. De előbb egy másik eseményről, ami szintén nem került rá a lapomra.

1986-ban mint rádiós szerkesztő és egyben a Háttér Lap- és Könyvkiadó Kft. igazgatója a frankfurti nemzetközi könyvvásárra készülttem. Az indulás előtti napon behívattak a személyzeti osztályra, ahol egy számomra ismeretlen, magát Tóthnak nevező középkori férfi várta a Belügyből. Hosszasan kioiktott, hogy mire vigyázak Frankfurtban, milyen ellenséges anyagokat ne fogadjak el és ne hozzák haza, majd elköszönt. Lementem a parkolóbá, hogy haza menekülök. Nyitom a Skoda ajtaját, amikor belülről pálinkával kevert sörszag csapja meg az orromat. (Söröt csak azóta iszom, amióta alkoholmenteset lehet kapni, mert fáj tőle fejem. Pálinkát pedig csak nagyon ritkán, ha megkínálnak vele.) Nyitva hagytam az ajtót, hogy kiszellőztem a kocsit, aztán beültem, és láttam, hogy a belső viaszpállantó tükrére van fordítva. Bekapcsoltam a rádiót, recsegétt-ropogott. Másnap reggel felvilágosítottam az útitársaimat, mielőtt beültek volna, hogy mostantól a kocsiból csak hűlyeségekről szabad beszélni, haad szórakozzanak az elvtársak. Visszajövettem után az első munkanap végén ismét sörrel kevert pálinkaszag fogadtam, de ezúttal nem volt félrefordított tükről, és megjavult az addig recsegő rádió is. Itt a mese vége, amelyről ugyancsak nem olvastam azóta egy sort sem.

Ezzel szemben 1990-ben Izraelben kiderült, hogy én 1957 óta, azaz 13 éves koromtól izraeli állampolgár vagyok személyi számmal. És ezt a kiváló magyar Belügy mindvégig nem tudta, hiszen ha tudta volna, én sohasem kerülhettem volna a Magyar Rádió közelébe. Izraeli állampolgárságot ugyanis sohasem lehet elvezetni, noha lehet mellette akár három állampolgársága is az embernek.

Hát ennyit az ügynökögyekről és ügyetlenségekről.

(Az Emlékoldal folytatása az 5. oldalon)

Az élet álom

Tizenegy éves múltam, amikor egyik napról a másikra megállapítottak az SZTK-ban, hogy egy rákos daganat nőtt az ínyemen, ami elkezdtet felfelé húzódni, ezért sürgősen meg kell operálni, mielőtt a szemem rámenné. Be is utaltak a János Kórház szájsebészeti, ahol a kor legmagasabb professzora vállalta a műtétem. Mint később megtudtam, kihívás volt számára, ugyanis özvegy édesanyámnak paraszolvenciára nem futotta volna. Azonnal be kellett feküdnöm, és már másnap készítettek is elő a műtétre. Arra pontosan emlékszem, hogy nem a műtéttől féltem, hanem az altatástól, ugyanis néhány héttel azelőtt begyulladt egy fogam, amit ki kellett húzni. Az akkor szokás módon egy éteres vattát szorítottak az orrom elé, és már aludtam is. A baj csak az volt, hogy álmot, még pedig a társbérőnkkel, aki egy halász konyhájával rohant utána, és az igazán szörnyű az volt, hogy utol is ért, és leszűrt. Valószínűleg ez volt az a pillanat, amikor a gyulladt fogamat kihúzták. Ezért azután könyörögtem mindenkinél, aki fehér köpenyben volt, nehogy elaltassanak. Mire azt mondta az ápoló, hogy az injekció – legalábbis az első kettő az ínybe és a szájpadlásba – fájdalmatlanabban lesz, mint az altatás, de végül is nyertem. Legalább tíz-tizenkét injekciót kaptam, és persze az egész számat, sőt az arcomat sem éreztem. A műtét végére viszont elaludtam. Anyám elbeszélése szerint legalább hárrom napig aludtam, időnként néhány percre felébredtem, és ilyenkor zokogó anyámát láttam az ágyam mellett. Tállan ezért is, meg a véres pánram látványa miatt is támadt egy rögeszmém, amely azután évekig elkísért, de senkinek sem beszéltem róla: hogy én valójában a műtét után meghaltam, és minden, ami történt velem jelen időben, csak túlvilági álom. A kor történelme még alá is játszott ennek. Volt földrengés, volt forradalom, volt a tenger lát-

ványa, amikor kimentünk Izraelbe, volt sivatag. Láttam lábam előtt tekergő kígyót és ablakunk alatt éjszakánként vonytató hiánát, egyszóval egy sor addig elképzelhetetlen dolgot, amelyek minden azzal bizonyították, hogy álmodom, hogy ez az élet álom. Persze volt benne jó, és volt benne rossz. Volt benne félelmetes, és volt benne vidám, de számonra mindez a valóságtól távol állt.

A napokban egy zaklatott éjszakán újraálmadtam gyermekekrom e furcsa rögeszmémét, és ismét felidéződött bennem a kérdés, mi van, ha mindez csak álom. Rossz álom. Napjaink rossz álma.

1998-ban, túl az első idegösszeomlásom, az Erzsébet Kórház folyosóján álltam a lépcsőházból az ablak előtt és cigiztem. Egyszer csak látom, hogy jön az udvaron keresztül a frissen kinevezett miniszterelnök, farmerben, kockás ingben, kettészél szedni a lépcsőket, és széles vigyorról odaközön: Szia! Én vissza: Szia! Persze én is farmerban voltam, nem pizzsamában a krízisosztály előtt, így azt hihette, hogy akárcsak ő, látogatóban vagyok. Valószínűleg a tévében láthatott valami riportfilmben, mert személyesen nem ismertük egymást. Sebítében elmesélte, hogy valamelyik rokonát a másodikon operálták az urológián. Kedves volt, közvetlen és barátkozó. Még volt benne valami a liberális énjéből, valami embéri, ami azóta elveszett. Elromlott vagy elrontották. Ez máig nem derült ki számomra. Egy biztos, és erre még aznap rá kellett jönnöm:

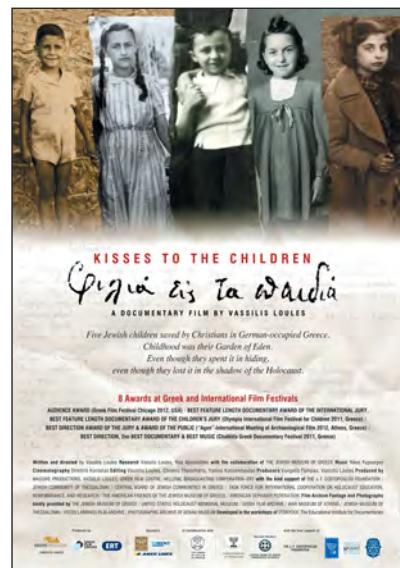
ZSIDÓ VILÁGHÍRADO

Görögország

A március elején Szalonikiben rendezett Nemzetközi Dokumentumfilm Fesztiválon több alkotás is foglalkozott a holokauszttal. A tragikus múlt tapasztalatairól szó volt a panelbeszélgetésekben és online is. A fesztivál tisztelettel adózott a soá áldozatainak és a városban egykor fontos szerepet betöltő zsidó közösség emlékének. A rendezvény egybeesett az első deportáló vonat 1943 március 15-i indulásának nyolcvanadik évfordulójával. Az Adio Kerida (Viszlát, kedves) elnevezésű programban tíz filmet mutattak be a fesztiválon, többek között a *Csók a gyerekeknek* című, amely öt zsidó fiatal történetével foglalkozik, aikik kereszteny családonkál vészelték át a német megszállás idejét. A Szaloniki hősök hat, a városból származó holokausttúlélő gyötremlés emlékeit mutatja be. Az Adio Kerida egy spa nyol zsidó dal, amit az elhurcoltak állítólag a bevagonírozásnál is énekeltek, így búcsúzva el szeretett városuktól. A második világháború előtt „Izrael anyja” néven is emlegették Szalonikit, mivel a zsidók száma meghaladta az 50 ezer főt. Jelenleg mintegy ezer hittestvérünk él a városban.

Spanyolország

Utrera városban egy 14. században épült zsinagógát tárta fel, amit Miguel Ángel de Dios Pérez, a munikálatokat vezető régész is megerősített. A kutatók abban bíznak, hogy a közeljövőben a szószéket és a rituális fürdőt is sikerül megtalálniuk. A templom létezését megemlíttette Rodrigo Caro pap-történész is, aki 1604-ben azt írta, hogy „kórház létesült ott, ahol korábban a zsidók jártak imádkozni”. José María Villalobos polgármester szerint „biztonsággal állíthatjuk, hogy egy középkori zsinagógát találtunk”. A polgármester hangsúlyozta, hogy az idegenforgalmi látványosságtól a turistaforgalom fellendülését várják.

Görögország.
A Csók a gyerekeknek plakátja

Portugália. Artur Carlos Barros Basto, „a portugál Dreyfus”

A telket 2018-ban vásárolta meg az önkormányzat, a feltárási munkálatok 2021-ben kezdődtek el. A zsinagóga a 14–15. században működhetett. Az épület 1492-ben az

inkvizíció áldozatává vált, később katolikus templom, majd kórház, végül egy bár lesétült a helyén.

Az ország déli részén, elsoúrban Toledóban és Cordobában több középkori szefárd zsinagóga is fennmaradt.

Becslések szerint 1492-ben mintegy 200 ezer zsidó élt az országban. A 2015-ben hozott honosítási törvény alapján mostanáig több mint 132 ezer személy tudta igazolni szefárd származását.

Portugália

A portói zsidó hitközség akciót szervezett „a portugál Dreyfus”, Artur Carlos Barros Basto (1887–1961) rehabilitációja érdekében, akit 1937-ben távolítottak el a hadseregből. A vár az volt ellene, hogy segítette az erőszakkal megkezretsztelt zsidók visszatérő leszármazottjainak körülmetélést. Isabel Barros Lopes, a meghurcolt katona-tiszt unokája szerint „hihetetlen, hogy a rehabilitáció még nem történt meg”. A portugál parlament 2012-ben elfogadott állásfoglalásában elismerte, hogy Barros Basto „politikai és vallási üldözés célpontja” volt. A törvényhozás javasolta, hogy a kormány posztumusz rehabilitálja a tisztet. A hadsereg vezetése 2013-ban pótolta mulasztását, és Barros Bastót ezredesi rangra emelte, de ezt írásban nem erősítették meg. David Garret, a portói hitközség jogtanácsosa kijelentette, hogy ha rövid időn belül nem történt meg a hivatalos rehabilitáció, bírósághoz fordulnak, de készek az Emberi Jogok Európai Bíróságát is megkeresni.

Az 1497-ben erőszakkal megkezretsztelt családból származó Barros Basto 1920-ban tért vissza ősei hitére. Később újságot adott ki, jesivát és zsidó iskolát alapított. Nevéhez kötődik az 1938-ban Portóban átadt Kadoorie Mekor Haim zsinagóga is. Leánya szerint az 1961-ben elhunyt ezredes utolsó szavai ezek voltak: „Egy nap az igazság győzni

Spanyolország. Az Utrerában feltárt középkori zsinagóga volt katolikus templom, kórház és bár is

fog.” A rehabilitáció érdekében a portói zsidó közösséggel Szeffárd címmel filmet is készítettek „a portugál Dreyfus” életéről.

Albánia

Elva Margariti kulturális miniszter bejelentette, hogy Tiranában múzeumot létesítenek egy 19. századi műemlék házban, mely bemutatja az albán zsidók történetét és a második világháború idején az üldözöttek védelmét szolgáló helyi akciókat. Adi Rama miniszterelnök kiemelte: „Régi adósságunk, hogy megismer-

tessük gyermekeinkkel és a külföldi látogatókkal az albán történelem dicsőséges lapjait, a zsidók megmen-tését a háború idején.” A múzeum, amely a Besa (becsület) nevet kapja, alkalmas lesz kulturális és oktatási célokra is.

Albánia az egyetlen ország Európában, ahol a vészkorszak alatt a zsidók száma a szomszédos országokból érkező menekültek miatt mintegy tízszeresére növekedett, és elérte az 1800 főt. Jelenleg kevesebb mint száz hittestvérünk él a balkáni országban.

Kovács

Albánia. Elva Margariti kulturális miniszter és az Albán–Amerikai Fejlesztési Alap igazgatóságának elnöke bejelentik a zsidó múzeum létre-hozását

Mitől lett valódi zsidó nyelv a jiddis?

A Merkaz által szervezett Jiddis-héten Komoróczy Szonja és Nádasdy Ádám avatta be az érdeklődőket a jiddis nyelv rejtelméibe. A beszélgetés során megtudhattuk, hogy nem minden jiddis, ami elsőre annak látszik, és az is kiderült, hogy ki az a Jeinkl Gold.

Különleges élményben volt részük azoknak, akik nemrégiben rákapsolódta a Merkaz Zoomjára, és nem csak azért, mert hallhatták Komoróczy Szonját és Nádasdy Ádámot jiddis-alakommal megrendezett Jiddis-héten avatta be az érdeklődőket a jiddis nyelv rejtelméibe. A Többszínűségek, jiddis nyelv régen és most elnevezésű esemény egy kedélyes beszélgetés keretében, a két előadó által hozott érdekkességeken keresztül mutatta be, mit is nevezünk jiddis nyelvnek, és hogyan viszonyultak ehhez a nyelvhez a zsidók a különböző korokban.

Komoróczy Szonja elsőként egy kaposvári parochet, vagyis tóraszéknyelvű fotóját mutatta be, amelyen a héber betűkből hírnézeti felirat megfejtése okozott némi fejtörést a hallgatóság héberül olvasni tudó részének. Nádasdy Ádám próbált segítséget nyújtani azzal, hogy a szavak hosszúsága és az áján betű gyakorisága miatt kizárátható, hogy héberül írtak volna, hiszen a héberben nem írják ki a magánhangzókat, így a szavak is rövidebbek lesznek a kevesebb betű miatt. Az áján pedig az askenáz hagyományban helyettesít az e és az é hangokat, mint ahogy az a második sor harmadik szavánál is tetten érhető.

A megfejtés pedig az, hogy a parochetre héber betűkkel, askenáz kiejtési móddal, de magyar nyelven írt szöveg került: „Boldogult jó anyánk emlékére, Sor Pál és neje”, alatta pedig az 1914-es évnek megfelelő dátum.

Az askenázi jiddis közegben gyakorta használt átfirás jellemzője, ellentétben a héberrel, ahol csak mássalhangzókat írnak, hogy mindenhangnak van egy betűértéke, magyarázza Komoróczy Szonja, hozzájárulva, ritkaságnak számít, hogy ma-

gyar szöveget héber betűkkel írtak le. Arra, hogy Sor Pál 1914-ben Kaposváron mégis ezt a megoldást választotta, az lehet a magyarázat, hogy egy szakrális térben lévő, a tóraszéknyelvű eltakaró tárgyról lévén szó, úgy gondolták, nem illendő nem héber betűs szöveget írni.

Így aztán azt csinálták a magyar nyelvvel és a héber betűkkel, amit évszázadokon keresztül csinált az askenáz zsidóság: az általuk beszélt nyelvet, mert a jiddis alapvetően egy beszélt nyelv volt, héber betűkkel írták le, amennyiben muszáj volt leírni. Ennek praktikus okai is voltak: egyszerűt a zsidó gyerekek már hárómévels korukra megtanultak héber betűket olvasni, másrészről a latin betűk a keresztenyésghez kapcsolódtak, így használatuk nem merült fel opcióként a középkori, kora újkori zsidóság körében.

Nádasdy Ádám szerint a zsidóság néha túlzásokba esett a helyi nyelvek átvételével. Jó példa erre a Jewish Language Project (zsidó nyelvi projekt) elnevezésű weboldal, ahol olyan, egyébként nem létező nyelvek is a gyűjtéménybe kerültek, mint a zsidó angol, a zsidó latin-amerikai vagy a zsidó svéd. De található itt egy zsidó német nyelv is, ami nem a jiddis, hanem a meghatározás szerint egy olyan nyelv, amelyet német anyanyelvű zsidók beszélnek.

Nádasdy nyelvészéknél úgy látja, hogy nagyon

kevés olyan valódi zsidó nyelv létezik, amelyik megérdelli, hogy nyelvnek nevezzék. Ezek közül is a legelterjedtebb és „legizmosabb” a németből származó jiddis, amelynek eredete hasonló a spanyolból keletkezett, szintén zsidó ladino vagy a dél-afrikai búrok által használt, a hollandból származó afrikaans nyelvhez.

Ami érdekes, hogy a jiddis volt virágzott igazán, ahol a nyelvi környezet már nem német volt, hanem magyar, román, illetve szláv. Hasonlóan a Balkánon beszélt ladinóhoz. Akkor lesz ugyanis egy nyelv teljesen a zsidóké, véli Nádasdy Ádám, ha a környezet egy másik nyelvet beszél. A környezet pedig hatással lesz magára a zsidó nyelvre is, így például az Angliai elő ortodox zsidók, akik egyébként jiddisül beszélnek egy más között, elkezdték megváltoztatni a nyelvet, ami mára már elött a klasszikus jiddistől.

Kérdés akkor, hogy az 1275-ből származó, wormsi machzor (imakönyv) egyik iniciáléjában lévő kétsoros, rímelő jiddis szöveg, amelyet egyébként a tudomány az első jiddis irodalmi műként tart számon, valóban jiddisnek tekinthető-e. Az imakönyv ugyan a német Worms városából származik, de a mondatban szláv, valamint arámi-heber eredetű szavak is felbukkanak, mutat rá Komoróczy Szonja. Így itt már megjelennek a jiddisre annyira jellemző elemek.

Mint ahogyan az a tétel sem vehető szásszalékosra, hogy ha valami héber betűkkel van írva, akkor az jiddis, ha pedig latin betűkkel, akkor

Nádasdy Ádám és Komoróczy Szonja

Fotók: Merkaz

nem, hiszen héber betűkkel is írtak le kifogás-talan nénetséggel megfogalmazott szövegeket. Csakúgy, mint a korábban bemutatott parochet esetében, ahol kifogástan magyar nyelvű szöveget hímeztek héber betűkkel a tórászkrényfüggönyre.

Arra pedig jó példa Az ember tragédiája 1928-as jiddis fordítása, hogy megnézzük, a közhiedelemmel ellentétben a jiddis nyelv nincs tele héber szavakkal, éppen csak elvétve akad néhány az irodalmi szövegen. Egy Pápán 1941-ben kiadtott szójegyzék pedig arra világít rá, hogy a jiddis egy zsargon, vagyis egy keveréknél, bár Nádasdy Ádám arra is felhívja a figyelmet, hogy tulajdonképpen az angol nyelv is ilyen.

Különböző nyelveken íródott a Szegedi Izraelita Hitközség Lów Lipót főrabbi való kinévezéséről szóló, 1850-es dokumentuma, amely titokzatos módon eltűnt a hitközségről, majd évekkel később felbukkant egy nemzetközi aukciós ház katalógusában, és néhány hónapja vásárolta meg az OR-ZSE könyvtárára.

A szöveg egy része itt héberben van, helyenként azonban, akár még mondat közben is, átvált németre, magyarázza a látottakat Komoróczy Szonja. A dokumentumon jól látszik, hogy az akkori hitközségi jegyző érzi, hogy héberül kellett írnia, de mivel ez az általuk beszélt nyelvvel mégsem egyezik teljesen, ezért mondat közben átcízik a másik nyelvbe, a németbe. További érdekkesség, hogy a Szegeden 1850-ben írt okmányban egyetlen magyar szó sem szerepel. Viszont már nem a jiddis az a nyelv, amelyre átváltanak, amikor héberül éppen nem megy, hanem a német.

Az utolsó bemutatott darab Arany János – aki-nek nevét a fordító jiddisül Jeinkl Goldnak írta le – A walesi bárdok című költeményének jiddisre fordított változata. Ahogy arra Nádasdy Ádám felhívja a figyelmet, itt egy kicsit bohókás általitettsérből van szó, a fordító nem igazán vette komolyan a dolgot, ami már címben is megmutatkozik, ahol a bárdok szó chasonem, vagyis kántorok. A fordító nem ismert, de többen Heltai Jenőre gyanakszanak, aki jól ismerte azt a nyelvet, amelynek elemeit a már korábban bemutatott, Pápán kiadott szótárban gyűjtötték össze.

Ugyanaz a jiddis, amelyet nemrég még az egyszerű, vidéki zsidóság szájából hallhattunk, most a pesti kávéházak világából köszön vissza. **Adám Péter / Kibic**

E m l é k o l d a l

A ló túlsó oldalán

Amikor 1988-ban addig kedvenc rádiós főnökönöm, Márton Anna behívott, és arról kezdtet beszélgetni velem, hogy eljött az idő az erdélyi kérdést helyre tenni, és csináljak valami jó kis történelmi, kultúrtörténeti műsort Erdélyről és Romániáról, akkor elment a kedvem mindenből. No nem azért, mert egyetértem Ceausescu rendszerével, és nem is azért, mert nem fájt a szívem az erdélyi helyzet miatt, hiszen jártam ott, láttam az üres üzleteket, a sorbaállásokat, a nyomort, a besígők tömegét, a csoportunkat vegzőlő securitatis embereket, hanem azért, mert az ilyen köpönyegforgatást még attól az embertől sem akartam elviselni, aki addig egyéb bátornak tűnő műsorainkért tartotta a hátát, és megvédtet a nagyhatalmú főszervezőktől. Erdély és Románia tabutémá volt. Most tehát szóltak neki, hogy már szabad! Ez a szabadság azonban számomra többet jelentett. Talán egy héttel az omnibusz jelenet előtt a Pagodában, azaz a Rádió bútójában beszélgettünk Márton Annával, Szilágyi Gyurival, Marton Frigyesivel és Szepesi Györggyel arról, hogy rövidesen feloldják az Erdély nevű tabutémát, és ez évek meghatározta majd a már csírájában bőven meglévő jobboldal irányát, az Édes Erdély, itt vagyunk, a Székely himnusz és az irredenta gondolatok tárházát, amely együtt jár majd az antiszemitaizmus fellángolásával. És én már akkor elhatároztam, hogy ehhez nem adom a nevetemet. Nem is adtam. Sajnos az utókor engem igazolt. Hogy miért történt mindez így, arról van egy meglehetősen kiforrott véleményem, de ez egy másik töredék téma.)

1967-ben Magyarország a szocialista tábor egyhangú döntése alapján megszakította diplomáciai kapcsolatait az agresszor Izraellel. 1988-ban megkezdődtek a hivatalos tárgyalások a kapcsolatok újrafelvételéről, először csak ügyvívői szinten, majd 1990-től nagyköveti szinten. Hirtelen az agresszorból jó barát lett, és egymásnak adták a kilincset az újdonsült miniszterek és miniszterelnökök, jelezve, hogy az elmúlt több mint húsz év csak félreértes, tévedés volt. Ez mind a nagy Szovjetunió bűne, nekünk pedig nem volt mit tenni. (Ismerős kifogások, korábban a németekkel kapcsolatban, Horthy menetegeités.)

Egy kis névsorolvasás: Horn Gyula, Kovács László, Németh Miklós, Antall József, Jeszenszky Géza, Pintér Sándor, Göncz Árpád, Boros Péter, Katona Tamás, Suchman Tamás.

A szocialisták kanosszát jártak a múlt miatt, az MDF-esek bizonyítani akartak a jelenük miatt, azaz Csurka miatt, a többiek pedig egyszerűen kíváncsiak voltak. Egyszóval meging átéltünk a ló túloldalára.

Antall József édesapja zsidómentőként nemcsak emlékfát kapott az Igazak kertjében a Jad Vasemben, hanem még emléktáblát is. De hát amit az édesapja tett 1939–40-ben, azt 1991-ben lerombolta az a tény, hogy a kormányzó párt alelnökéit Csurka Istvánnak hívták. S bár magánbeszélgetésekben mind Antall József, mind Jeszenszky Géza igyekezett elhatárolóni Csurkától és híveitől, és ezt nekünk, kint dolgozó újságfróknak nyomatékkal próbálták elmagyarázni, nem volt könnyű a helyzet, ugyanis a delegációikkal olyan újságfrók is érkeztek, aik egy követ fújtak az MDF jobboldalával. Egyébként a népes újságíró-delegációknak olyan tagjai is voltak, aik közül az egyik teljes komolyágával megkérdezte tőlem, miközben a konvoj Betlehem felé tartott a Születés Bazilikájához, hogy ki miatt megyünk oda, mi olyan fontos Betlehemben. Visszakérdeztem, hogy ezt komolyan gondolja-e, mire paprikavörös lett, és élénken bőlogatott. Mondtam, hogy én ugyan zsidó vallású vagyok, de azt mindenkinet illik tudni, hogy ez Jézus szülőhelye. Mire az ifjú titán zavartan azt válaszolta, hogy ő még a szocializmusban járt iskolába, és ezért a vallási dolgokról nem tud semmit. (Ma egyébként vezető jobboldali újságíró.)

Még egy apró, de jellemző történet, de ennek semmi köze a politikához. Az Antall-delegáció hőlgytagjait holt-tengeri kirándulásra vitték, miközben a miniszterelnököt és politikus kísérőt egy híres kutatóintézetbe kalauzolták el. Természetesen az újságírók is a politikusokkal tartottak. Mi is. Az intézet bejáratakán az izraeli fotósok a miniszterelnököt fényképezésre kértek. Miközben Antall József előremet, odasúgt a füleme: szívesebben mennék a maga mellett lévő csinos hölggyel. A csinos hölg mellékesen a feleségem volt, ami Antall számára csak az esti fogadásra derült ki. Mosolyogva kérte elnézést.

Pintér Sándor mint országos rendőrfőkapitány nem csupán protokolláris látogatásra jött, hanem tanulmányra, hiszen a gyakorlati munkában edződött izraeli rendőrség a világ egyik legjobbjaként számontartott szervezet volt. Ráadásul – és ezt valószínűleg Pintér is tudta – a vezérkara 90 százalékban magyar származásúkból állt. Akkori vezetőjük, az azóta elhunyt Dávid Krauszt, a későbbi magyarországi nagykövetet személyesen ismertük, és halottunk arról a jelmondatról is, hogy csak akkor lehetsz főrendőr, ha van legalább egy magyar származású felmenő. Ma már e főrendőrök közül sokan nyugdíjasok találhat új otthonra Budapesten.

Katona Tamást, az MDF-kormány államtitkárát még mint történész riportalanyomat ismerte a Magyar Rádióból, a 80-as évekből. Izraeli látogatásakor ő volt az első, aiknek eszébe jutott, hogy Magyar Intézetet kellene nyitni Tel-Avivban vagy Jeruzsálemben Erről olyan komolyan kezdtünk el beszélgetni, hogy 1993-ban még a Parlamentbe is behívott, hogy dolgozzam ki az intézet felállításának tervét, de erre biztatott Görgey Gábor is, aki akkor a Pen klub elnökeként ugyancsak járt Izraelben, és megtudta, hogy negyedmillión is több magyar származású ember él a Szentföldön. Amikor miniszter lett 2002-ben, azért vett tanácsadóként maga mellé, hogy végére tető alá hozzuk a tízéves elkezelést. Máig sincs Magyar Intézet Izraelben, és ahogy elnézem, a közeljövőben nem is lesz.

Rendhagyó találkozásaim

A Rabbiképzőben néhány nagy élménnyel gazdagodtam. Így például a holt-tengeri tekercsek töredékeinek megfejtésében is részt vettem, mert akkor kapott az Intézet Tel-Avivból a foszlányok fémnyomásolatából jó pár oladt, a mint kiderült, az arameus szövegeket egész jól tudtam kiegészíteni, hiszen elmosódott írásról volt szó. Volt „politechnikaórán” is, azaz gyakorlat, például jártunk temetésekre a nagy rabbikkal, hogy megnezzük, hogyan kell temetni a valóságban. Egyszer kivittük egy ilyen temetésre osztálytársunk kocsijával az öreg Domán bácsit, és a ravatalozó ajtajával figyeltük, milyen szépen beszél a temet megítélt gyászolóknak. Utána odajött hozzáink, és megköszönte, hogy eljöttünk, mert rajtunk kívül

senki sem hallotta ezt a szép beszédet, ugyanis a gyászolók minden siketek voltak, egyedül halott hozzájárulók voltak, két halott ember életében, és tiszteletről kértek a beszédet. Egy másik alkalmal, talán Salgó főrabbi temetési szertartásán, két ravatalozóban egyszerre ért véget a megemlékezés, egyszerre húzták ki kézikocsival az elhunytakat és indultak el a már kiásott sír felé. Mi az egyik menet végén bandukoltunk, ami hirtelen felgyorsult. Felnéztük, és a következőt látottuk: két párhuzamos ösvényen egyre gyorsabban húzzák a két halottaskosit a kiásott sír felé, a kocsik mögött egyre gyorsabban halad a menet, és mi belül fulladozva a visszatartott nevetéstől súgtuk oda egymásnak: Ez aztán az igazi Holtverseny!

A megoldás végül igen egyszerű volt. A kiásott sír mögött volt egy másik kiásott sír, de azt az útról nem lehetett látni, így mindenki menet azt hitte, hogy csak egy görög van, és aki előbb ér oda, az temethet.

Péntek esténként az imádságok után a menzán gyűltünk össze Scheiber professzor vezetésével. Ez volt az ő igazi ünnepnapja, hiszen nemcsak mi nyolcan, diákok, hanem a zsinagóga szinte teljes vendégserege ott nyüzsgött, hogy meghallgas-sák az igazgató úr anekdotázsait. Ott voltak a zsidó gimnazisták, lányok, fiúk vegyesen, más főiskolások, mint például Jeles Andris a filmművészeti vagy Neue Joso a miskolci egyetemről, orvostanhall-gatók a Semmelweisről, és amikor vége lett a vacsorának, néhányan, zsebre vágva a sapkánkat, átsétáltunk a Hungária Kávéhába, hogy elmerüljünk a „mélyvízbe” frók, költök és más művészek között. Itt ismerkedtem meg Zelk Zoltánnal, Moldova Györggyel és még sok más korabeli nagysággal.

Moldova külön történet, ugyanis húgai voltak, a Sári és az Ági. Nekem a Sári tetszett, az Áginak jó alakja volt. Kijártam hozzájuk Kőbányára, ismertem az anyukájukat is, a Reiff nénit, mert az idő tájt a lányokat is Reiff Sárinak és Reiff Aginak hívták. Néha feljött a Gyuri is, olyankor meghívott a kőbányai Makkhetesbe olcsó kocsisborra, és ezekből a találkozásokból lett szerintem a Grünwald bácsi és fia, a Zölderdő elvtárs, aki később visszavette apja nevét a Lakinger Béla zsebcirkálóból. Soha sem kérdeztem meg tőle, de most már nem is fogom, pedig egy időben, magyar rádiós korszakomban mondhatnám, hogy jó barátságban voltunk, Sőt Zsuzsa felesége egy ideig még nálunk is dolgozott a Hattyú Kiadóban. Sáriból férje jóvoltából Gáspár Sári lett, Ági viszont Moldova Ágiként aratott sikert mint dokumentumfilmes-tévé. Vele egész jó barát-ságba kerültünk. Ugyanez nem mondható el Moldova Gyuriról, aki egyszer csak visszaemlékezésein egy furcsa csúsztatással azt találta írní, hogy én elmenekülttem Izraelbe 1990-ben, a jobboldali győzelem után, és visszajöttem, amikor a szocialisták győztek 1994-ben, ahogy azt a gyáva zsidók szokták tenni.

Nos, az igazság az, hogy miután egy szem lányunk 1989-ben kimentenek a kínálatot Izraelbe, és mindenki maradt, engem pedig meghívott az izraeli rádió a magyar adás vezetőjének, fizetés nélküli szabadságot kaptam a Magyar Rádiótól 4 évre, és kimentenek Izraelbe rádiózni. Eközben tudósítottam a Magyar Rádiót, a Magyar Televíziót, sőt még a HVG-t is, és bármilyen meglepő, de már 1993 júliusában visszajöttem, és egy izraeli vállalkozót képviseltem Budapesten egészen 1994 augusztusáig, amikor a frissen kinevezett Szirányi Jánosék meghívta elnöki tanácsadónak a Magyar Rádióba. Egyébként akkor járt le a négyes fizetés nélküli szabadságom is. Hát így kerültem vissza a Rádióba.

Az emlékoldal forrása: Breuerpress

A misztikus Lilit

„Isten képére teremtette őt, férfinak és nőnek teremtette őket.” (I.M. 1/27) A Teremtés könyvből megtudjuk azt is, hogy teremtette őket: „És megalkotta... a föld porából, és az élet leheletét lehelte orrába.” (uo. 2/7) Isten tehát megalkotta Ádámat és vele egy időben az első nőt, kinek neve nem derül ki a szövegből. Ezután Isten megáldotta az első ember-párt: „Szaporodjatok és sokasodjatok, és töltétek be a földet, és hódításokat meg...” (uo. 1/28)

Ezután változik a teremtés dramaturgiája: „...és az Örökkévaló Isten kertet ültetett napkeleten Édenben, és odahelyezte az embert, akit alkotott. (uo. 2/8.) Nem világos! Kit is helyezett Isten az Édenkertbe? Az első ember-párt vagy csak Ádámat egymában? Megtudjuk az igazságot:

„És mondta az Örökkévaló Isten: Nem jó, hogy az ember egyedül legyen, alkotok neki hozzá való segítőtársat!” (uo. 22/18) A mondatból kiderül, hogy Ádám egyedül, tásnálkül maradt! Ezután Isten „hozzá való segítőtársat” akar „alkotni” Ádámnak, ami rövidesen meg is valósult: „És az Örökkévaló Isten mély álmot bocsátott az emberre, és ő elaludt; ekkor kivett bordáiból egyet, és húst zárt helyébe. És az Örökkévaló Isten asszonnyal alakította a bordát, melyet az emberből kivett, és odavitte az emberhez.” (uo. 2/21–22)

Az előbbiekkövetkező kijelenthető: az Ádám bordájából alakított, és később Évának nevezett asszony nem azonos az Isten képmására alkotott emberpárral, ami kiderül, hogy Ádámnak két párja volt. Az első az, akit a *Talmud*, „első Évának” nevez, a második Éva pedig az, akit Ádám oldalbordájából formált a Teremtő. Az első a „képére és hasonlatosságára” teremtette! Csak hogyan ő szeszélyes lett és bosszúálló! (Zohár 48b) A másodikat ellenben „kedvére” teremtette. Ezért mondják a nők a reggeli imában az áldást: „Almod vagy Te, Örök Istenünk, Világ Ura, aki kedve szerint teremtett.” Éva – Isten képére – „irgalmas és kegyelmes, hosszan tűrő” asszony lett, (akinek) „nagy a szeretete és igaza”! (II.M. 34/5–7)

A zsidó misztika szerint Ádám és Lilit volt az első emberpár, aik egyenlőnek lettek teremtve, hogy harmóniában éljenek, és ennek szellemében töltések be utódaikkal a földet, és uralják azt.

A VIII–IX. században keletkezett kabbalistikus művekben, a Zohárban és Ben Sira Alejbér midrásyújteményében is megtalálható Lilit mitosza. Salamon testamentumában megnevezte az amulettet:

„Kik ezek?” – kérdezte. „Az angyalok, aik a gyógyulásért felelősek” – válaszolta Ben Sira. – „Sanoi, Sansanoi, Samnaglof. Ez a három angyal volt, akit Ádám kérésére elküldött az Úr, hogy vigyék vissza az elköszált asszonykát. Lilit ekkor megesküdött az élő és Örökkévaló Istenre: Bármikor, amikor látom neveteket vagy az alakotokat egy amulettet, nem lesz hatalmam a gyermek fölött! Amikor Lilit meglátja az ő nevetüket, megemlékezik esküjéről, és a gyermek felgyógyul.”

Ben Sira szerint Lilit másik megnyilvánulása a tükről. Ugyanis tükrőben megöllek! Ben Sira azonnal leült, amulettet készített Isten Szent Nevével, ráírva az angyalok nevét, aik a gyógyulásról gondoskodnak. Majd alakokat rajzolt szármányaikkal, kezükkel és lábaikkal. Nabukadnecár megnevezte az amulettet:

„Ennyi negatívum után néhány pozitív észrevétele: a pszichológiában Éva az anyaságot, a szerénységet és az engedelmességet jelképezi. Lilit az érzékeliséget, a szenvédélyt és a szexuálitást. A nők egyenjogúságát hirdető szüfrazsett mozgalom jelképpé tette Lilitet, benne látják a bibliai Éva ellenhősönjét, aki nem vetette alá magát a patriarchális, férficentrikus hagyományoknak.

Végül az öröök dichotómia: „Lehet-e barátság férfi és nő között, és ha igen, miért nem?” (Karinthy Frigyes)

(Forrás: Judit M. Blair: *Demolishing the Old Testament: An Investigation of Azazel, Lilit*. Mohr Siebeck, 2009. december 31.)

Szerdócz J. Ervin főrabi

Programjánlat

Április

Spinoza Színház

(1074 Budapest, Dob u. 15.)

Április 3. (hétfő) 19 óra: Rangos-esték Ungár Péterrel

Április 17. (hétfő) 19 óra: Írd újra, Shakespeare! – monodráma

Április 18. (kedd) 19 óra: Talmud, Tóra és a többiek...

Április 19. (szerda) 19 óra: Capa, a világhírű fotós – dráma

Április 20. (csütörtök) 19 óra: Mózes és Jézus Pesten – politikai kabaré

Április 24. (hétfő) 19 óra: A Latabárné fia – monodráma

Április 25. (kedd) 19 óra: Anyám pipája – stand-up komédia

Április 27. (csütörtök) 19 óra: Albina – monodráma

Generációk Klubja

(1067 Bp., Hunyadi tér 3., félmelelet)

A programokat hétf

Fehérvári eltűnt idők nyomában Neubart István órásmesterrel

Az egyik legrangosabb fehérvári elismerésben részesült nemrég Neubart István órásmester, a Székesfehérvári Zsidó Hitközség körabbi elnöke, akinek még a dédapja kezdett el órákkal foglalkozni a városban. A Pro Civitate kitüntetjével beszélgettünk a városban elérte eredményekről, a vidéki zsidóság helyzetéről, lokálpatrióta családjáról és filoszemita városformálókról.

Minek tulajdonítja, hogy az a városvezetés jutalmazta a közelmúltban, amelyik pár éve még Hóman-szobrot akart állítani?

Én úgy érzem, hogy a kettőnek tulajdonképpen nincs köze egymás-hoz.

Pedig a polgármester ma is az, aki akkor volt.

Igen, de akkor elmondom a történetet. Még a Hóman-szobor állítása előtt, az én 2012-es elnöki megválasztásomtól kezdve a polgármesterrel folyamatosan jó kapcsolatban voltunk. Mindig ha valahol összefutottunk, azt kérdezte, hogy mi az, amivel tud nekünk segíteni. Mielőtt a Hóman-szobor ügye bekerült volna a nyilvánosságba, engem felhívott a polgármester úr, és azt mondta, hogy szeretne velünk beszálni. Összejött a találkozó, és beavatott minket a szoborállítás hárterébe. Abba, hogy van egy szervezet, egy kezdeményezés, Hóman Bálint tiszteleinek egy csoportja, amelyik egy ideje már próbálja rávenni a várost egy szobor felállítására.

Nekünk azt mondta, hogy személy szerint ő ezt ellenezte, és próbált ebben következetes álláspontot képviselni.

Azonban egy akkorországi hírt kapó bírósági határozat után a polgármester furcsa helyzetbe került: sokunk döbbenetére történt ugyanis azokban a hetekben, a 2015-ös év vége felé, hogy Hóman Bálintot rehabilitálták. Ezt a fejleményt idézve azt mondta a polgármester, hogy emiatt már nincs lehetősége egyérteleműen nemet mondani a kezdeményezésre. Ő akkor úgy vélte, hogy jobb, ha mi erre felkészülünk, ezért akart minket időben tájékoztatni. Mi azt választottuk, hogy mindenről függetlenül a közösséggelkkel továbbra is ellen leszünk a szoborállításnak. Később volt egy városi közgyűlés is, amelyet elvileg arra hívtak össze, hogy döntsön ebben a kérdésben. A többség megszavazta a szobrot. Azt éreztük, hogy ezt valaki magasabb szintről határozhatta el, nem pedig Fehérváron.

Mindenestre mi újra elmentünk a Mazsihisz vezetésével tárgyalni a polgármesteri hivatalba, de nem kaptunk semmilyen biztató választ. Ezt követően felgyorsultak az események: megjelent a városban négy állam – az izraeli, az amerikai, a német és a brit – nagykövete, akik találkoztak a polgármesterrel, de ők szintén nem értek el eredményt.

Az csiripelték akkor a madarak, hogy a Zsidó Világkongresszus magyar származású elnöke, Ronald S. Lauder elég nyomatékosan felhívta a magyar kormányzat figyelmét arra, hogy ha ezt a szobrot felállítják, az nem fog előnyére válni Magyarországnak.

Persze nem tudom pontosan, hogy ki és mit, hogyan és kinek írt vagy telefonált, de az biztos, hogy hatásos akció volt. Szerencsére. Mert szinte minden készen állt már a szoborhoz. Ott volt a talapzat, megvolt a helyszínen az elkerítés is...

Mégis, pontosan mi lehet a mosoni elismerés mögött?

Azt gondolom, több oka lehetett annak, hogy ezt a díjat megkaphattam. A közösséggel és a város közreműködésével népszerű programok indultak el az utóbbi évtizedben. Ilyen volt például első sorozatunk a kántorkoncertekkel. Ezt a város egyik prominens rendezvénytermé-

ben szervezhettem meg, épp ott, ahol a legutóbbi kulturális programunk, a Fehérvári Zsidó Napok is zajlottak.

Majd egy évtizede szervezünk szabadegyetemi előadásokat, és a város-sal közösen megcsináltunk egy őszi, tematikus zsidó fesztivált, a Székesfehérvári Zsidó Napokat. Ennek épén a napokban volt a harmadik évadja, és azért csak a harmadik, mert a pandémia okán két év kima-

radt. ben, hogy szentüzeléses kályhával fűtöttünk, és hogy a nagy ünnepékek kor bent az imateremben volt egy felső karzati rész, ahol mi, gyerekek játszottunk, vagy épp az udvaron szaladtunk. Sőt, még arra is emlékszem, hogy zsidó óvoda is működött az épület alagsorában, én ugyan nem, de a nővérem még oda járt.

Emlékszik meghatározó hitéleti vagy közösségi tagokra? Olyanakra, akik megbecsült tagjai voltak a városi közösségnak is, mindezek mellett büszke hitű zsidóként éltek életük?

Én 1954-ben születtem, mióta az eszemet tudom, sosem volt nekünk hatalmas vallási vezetőnk. Voltak itt közösségi előlárók, és volt maga az elnök. Apám is ezt a tisztességet töltötte be, majd később én is. Ezek a vezetők feleltek azért, hogy az egész közösséget összefogják. Itt valójában egymás közötti emberi kapcsolatokról, odafigyelésről lehet beszélni, mert külsős programjaink nem nagyon voltak a kilenvenes évekig. Csak az istentiszteletek, az ünnepségek, és természeten a mártírmegemlékezések. A hitközség elnöke volt egyben az előimádkozó is, és kimondottan nagyobb ünnepekkor kaptunk időnként Budapestről is rabbikat. Ami a kiemelkedő tagokat illeti: természetesen sok karakterre emlékszem. Gerőfy Ármin, Herczog Miksa, Hatsek József vagy az elődöm, Javor Mátyás – aki 17 éven át volt hitközségünk elnöke – mind-mind remek vezetők voltak, káryadéltárnokat szerveztek a tagoknak, és a széderacsorák sem maradhattak el.

Az egészre úgy emlékszem, mint nagy családi eseményekre, ahol erekreleg nagyon kevés volt a tagok között a tősgyökeres fehérvári, hiszen a többségük a háború után került ide. Apám persze már itt születtek, hiszen a nagyapja is.

Arról meséltek nekünk, hogy egyre aktívból az élet a helyi hitközségen. Miért most mondott le, amikor látszólag beindult az élet és jönnek a fiatalok?

Először is én azért vállaltam el az elnökséget, mert számíthattam két barátomra, alelnöktársaimra: Fürst Józsefre és Róth Péterre. Sajnos ők nemrégiben, egy éven belül hunytak el, és az ő elvésztsük nagyon megérthetők engem pszichésen is. Nem tudtam, hogy kik lennének azok, akik rajtuk kívül olyanok lennének, akikkel ilyen gördülékenyen tudnának folytatni a munkát. Voltak olyan dolgok is akkor az életemben, amikről úgy éreztem, nem akarok felleslegesen a családom kárára többet idegeskedni a kelleténél. Mindezrel együtt egy olyan elnököt sikerült Barna Ágnes személyében választani, aki energikus és elkötelezett. Nem véletlen, hogy sok közös beszélgetésünk, ötletekünk van, és nem is érzem azt, hogy elhagytam volna a közösségi teendőket, csak talán kevesebb a felelősségem és az adminisztratív kötelességem.

Minek tulajdonítja azt, hogy van egy prosperitás a fiatalabbakkal?

Biztosan szerepe van ebben annak, hogy van egy olyan országosan ismert vallási vezetőnk, mint Darvas István rabbi. Talán az is benne van ebben, hogy egyre többen kezdték feldezní családjuk eredmélyét.

A mai napig vannak sokan, akik elhallgatták a származásukat, gyökreiket, örökségüket. Szerintem ez nem csak nem jó, de nem is egézséges.

Nálunk az elmúlt években megfigyelhető egy pozitív változás, főleg a 30-as, 40-es generáció tagjai közül jöttek el hozzáink többen, akik a szüleikről csak megkésve hallottak a származásukról. És vannak olyanok is, akik persze vallásjogilag nem zsidók, de nálunk ez korábban sem számított igazán. Annak örlőtünk mindig is, hogy együtt tudunk lenni. Prób-

bálunk minél több fiatalabbat is bevonni a tevékenységeinkbe, szerencsére akadnak közöttük olyanok, akit erre fogékonyak. Habár azt most még nem látom, hogy a jelenlegi rohanó világunkban kik lennének azok, akit a hitközségre ennél is több energiát tudnának áldozni majd a jövőben. De azért reménykedem. Nálunk zárt kapukat senki nem talál most sem, és korábban sem.

Tíz éve választották meg elnöknék, 8 évig volt vezető. Mit tart a legnagyobb eredményének, és mi-ben van hiányérzete?

Legnagyobb eredményként három dolgot mondának: a városban egy új kulturális rendezvényt, a kántorkoncertet tudtuk bevezetni, a másik a szabadegyetem, aminek nagyon nagy sikere volt. Sokszor megállítottak az utcán, és arról faggattak, mikor lesz a legközelebbi előadás-sorozat. Ezenfelül a Székesfehérvári Zsidó Napok 5 ével előző indított sorozatára is jó szívvvel gondolok. Különben érdekes ennek a története: Breuer Péter Heti TV című műsorában futott össze Deák Andrea közös barátunk és Cser-Palkovics polgármester úr, és ők ketten beszéltek arról, milyen jó lenne, hogyha a budapesti zsidó fesztivál alapján lehetne Fehérváron is egy ilyet csinálni. Indulásunk óta szinte minden előadásunk telt házas volt, még olyan problémák is akadtak, hogy voltak események, amelyekre nem ferti már be a közönség. Elnökségem alatt több új taggal gyarapodott közösséginünk, de számottevően mégsem lettünk többen, mert meghatározó személyek, akikre mindenkor számítani lehetett, eltávoztak köziükön.

Mi kell Ön szerint ahhoz, hogy legyenek vidéken is zsidó hitközségek?

Erről nagyon sokat beszélgettünk magunk között, és sok más vidéki hitközségi elnökkel is. A mi tapasztalataink azt mutatják, hogy sokszor hiába szerveztük nagyobb nyilvánosság előtt a programjainkat, mégsem tudtunk átütő eredményre jutni.

Nincs jó receptem arra, hogy mivel lehet majd vidéki zsidó hitközségeket fenntartani, gyarapítani, népszerűbbenni. Az is igaz, hogy eszembe jut néha, mi volt a korábbi időszakokban, például 25-30 éve, vagy akár az apámé idejében: minden aról beszéltek akkor is az emberek, hogy ha majd nem lesz ez vagy az a vezető, akkor biztos a hitközség sem lesz már... Aztán mégis minden lett valahogy. A mi esetünkben emlékszem, a kirándulások voltak az ilyen toborzó, csapatösszetartó rendezvényeink. Mindig nagyon jól sikerültek. Szerencsére a mostani elnök, Barna Ágnes is folytatja ezt a hagyományt. Az lenne az igazán üdvözítő, hogyha az ünnepékkor is sokan lennének együtt.

Hogy látja, közel 80 ével a soá után milyen ma a magyar zsidóság helyzete?

Én úgy érzem, hogy panaszra nem lehet okunk. Nyilván az antiszemita színű valamelyen mértékben megjelenik, de jobb ennél nem hiszem, hogy valaha is lesz. Mindig van mit csinálni, hogy jobb legyen, de szerintem nincs most komoly okunk arra, hogy nagyon elégedetlenek legyünk.

Látszik, hogy jóban vannak a helyi politikusokkal, mert ez a válasz rendkívül diplomatiskuksa inkább.

Mi mindenkor maradunk a diplomatiskus válasznál!

Igen.
(Cikkünk a Bennem Elő Erdei interjújának rövidített változata.)

A Kreml nem cáfolja és nem erősíti meg a volt izraeli miniszterelnök nyilatkozatát

A Kreml nem hozza nyilvánosságra a legfelső szintű orosz-izraeli tár-gyalások részleteit, íly módon sem cáfolni, sem megerősíteni nem kívánja Naftali Benet volt izraeli miniszterelnök szavait, amelyek szerint igéretet kapott Vlagyimir Putyin orosz elnöktől arra, hogy nem öleti meg Vlagyimir Zelenszkij ukrán államfőt – jelentette ki Dmitrij Peszkov, a Kreml szövivője újságíróknak.

Peszkoval elmondta, hogy Putyin és Benet nagyon intenzív párbeszédet folytatott, amikor az izraeli politikus hazájának miniszterelnöke volt, gyakori volt közöttük a személyes kommunikáció és a telefonbeszélgetés is – mutatott rá a Kreml szövivője.

„Valóban, a kétoldalú kapcsolatok mellett Ukrajna és a különleges hadművelet is napirenden szerepelt. Több órát töltöttünk ennek a témaának a megvitásával. De tudják, hogy nem vagyunk hívei annak, hogy az államfők közötti tár-gyalások részleteit nyilvánosságra hozzuk. Ezt most sem akarjuk megtenni. Ezért nem fogom sem cáfolni, sem megerősíteni Benet úr kijelentését” – fogalmazott Peszkov.

Benet, aki 2022 elején közvetítőként működött közre Moszkva és Kijev között, miniszterelnöki posztjáról való távozása óta először adott interjút az izraeli 12. tévészatnának. A volt kormányfő egyebek között azt állította, hogy Putyin az ukrainai háború kezdetekor arról biztosította őt, Zelenszkijt nem fenyegeti fizikai megemmisítés.

Benet az interjúban azt is elmondta, hogy ezt telefonon közölte az ukrán elnökkel, aki beszélgetésük követően visszatérít bunkerjából az irodájába, ahol felvette egy videót, amelyen elmondta, hogy nem fél semmitől. Az exminiszterelnök szerint a Putyinnal való beszélgetést erről a témaáról maga Zelenszkij kezdeményezte, aki akkoriban nagyon feltette az életét.

Benet azt is megosztotta az izraeli tévéműsor nézőivel, hogy az Oroszország és Ukrajna képviselői között 2022 tavaszán folytatott tár-gyalások, amelyekben ő volt a közvetítő, a nyugati országok kezdeményezésére szakadtak meg. (Polgár Demeter/MTI)

Magas rangú állami kitüntetésben részesült Verő Tamás főrabi

Március 15-ei nemzeti ünnepünk alkalmából Semjén Zsolt a kormányfő előterjesztésére a köztársasági elnök által adományozott a Magyar Érdemrend lovagkereszte kitüntetésben részesítette dr. Verő Tamást, a Frankel Leó úti zsinagóga főrabbi-ját, az Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetem Szentírás- és Talmudtudományi Tanszékének főiskolai docensét a magyarországi zsidó közösség érdekelében végzett munkája, kiemelkedő szakmai, hitéleti és közösségepitő tevékenysége elismeréseként.

Sok minden változik, eltűnik nyom nélkül, de az igazi teljesítmény megmarad, és ezáltal nemzetmegtartó erőt jelent – mondta Semjén Zsolt a március 15-i állami kitüntetések átadásán. A közösség mindig úgy érezte, hogy a saját megtartó erejének növelése érdekében fontos, hogy a rendkívüli egyéni teljesítményeket – legyen az akár katonai, művészeti, tudományos, sportbeli vagy másmilyen – elismerje és „látható jellel lássa el” – tette hozzá a miniszterelnök-helyettes a Karmelita kolostorban megtartott ünnepélyes eseményen.

Gratulálunk!

A MÚOSZ Elnöksége 2018-ban hozta létre a szövetség Vastoll díját, amelyet sok évtizedes újságírói munkásságukért és a MÚOSZ iránt tanúsított hűségükért azoknak a tagtársaknak adományoznak, akik betöltötték 90. életévüket. Idén mások mellett lapunk munkatársa, a Zsidó Világhíradó szerkesztője kapta.

Tos, amit mond, hanem az, ahogyan mondja, és a szövetség a fontos, amelyet velünk kötött kedves, laza szeretet. További sikeres évtizedeket kívánunk Tomi rabbinak minden magánéletében, minden a magyarországi zsidóság érdekeiben végzett munkája során.

* Dr. Róna Tamás főrabi, a Magyarhoni Zsidó Imaegylet Egyesület (ZSIMA) elnöke, a Magyar Agrár- és Éleltszolgáltató Egyetem címzetes egyetemi tanára szintén a Magyar Érdemrend lovagkereszte kitüntetést vehette át Gulyás György Miniszterelnökséget vezető miniszter-től.

Magyar Arany Érdemkereszt kitüntetésben részesült Kovács László, a Magyar–Izraeli Baráti Társaságok és Körök Országos Szövetségének elnöke.

Pro Urbe Erzsébetváros díjban részesült Deák Gábor

Erzsébetváros értékeinek megőrzéséért végzett munkásságának, valamint a magyarországi zsidóság közösségi és kulturális életének megújításáért végzett áldozatos munkájának elismeréseként Pro Urbe Erzsébetváros díjat kapott Deák Gábor újságíró, a honi zsidó közösség ismert és elismert tagja.

A kitüntetést Niedermüller Péter polgármester és Szűcs Balázs kulturális alpolgármester nemzeti ünnepünkre adta át a K11 Művészeti és Kulturális Központban.

Gratulálunk az elismeréshez, és további sok-sok izgalmas várostörténeti sétát várunk a díjazottól!

Szűcs Balázs és Deák Gábor

APRÓ-HIRDETÉS

Üzemorvosi, háziorvosi rendelés Zuglóban, Vezér u. 156. VITAPHARM. Hétfő–szerda 15–16-ig. Dr. Szigeti Miklós, tel.: 220-0230.

Régiségek, műtárgyak és antik tárgyakból álló hagyaték felvásárlása azonnal, készpénzben. DÍJTALAN ORSZÁGOS KISZÁLLÁS! Festmények, szőnyegek, bútorok, ékszerök, porcelánok, szobrok... Varga István régiségekkel kereskedő, műgyűjtő. Rugexpert Kft. Weboldalunkon leinformálhat üzletkötés előtt. Üzletünk: 1136 Budapest, Hegedűs Gyula utca 4. 06-70-775-7804, WWW.RUGEXPERT.HU

Hölgy eltartási szerződést kötné, akár ottlakással is. 06-30-411-3660.

Műfogsorrogzítés miniimplantumokkal. Bp., Szt. István krt. 4. III. 1. 320-4778. www.drviragdental.hu és www.mini-implantatum.hu

Heumann macesz rendelése országos (kóser, strasbourg főrabbinátus): paszkacentrum.hu/koser, 30-991-9941.

Középkorú hölgy életjárádék szerződést kötné, ottlakással is. 06-30-868-6334.

Nercet, rókát, mindenfajta szőrmebundát, teljes ruhanemű-hagyatékot vásárolok. Tel.: 06-20-229-0986.

Gyűjtő venne bályeggyűjtő-ményt, postai képes levelezőlapot. Telefon: 06-1-322-8439, 06-20-522-5690.

Jó egészségi állapotú, magyar származású, jó anyagi körülmények között élő özvegy kanadai állampolgár keres állandó segítséget. Feladatai: lakás rendben tartása, főzés, községi étkezés, utazás, vásárlás. Nyáron részt vesz montreali, télen féléves floridai bennlakásos tartózkodással, jó fizetéssel. Kezdés 2023 nyarán, megbeszélés szerint. Jelentkezés rövid önéletrajzzal, majd 2023 májusában budapesti személyes találkozó után kerülhet sor a kiutazásra. A jelentkezések erre a címre kértem küldeni: jelentkezés2022@gmail.com

Hírek, események röviden

– 1%. Kérjük, segítse személyi jövedelemadójá 1%-ával a már igen idős (88 év felettes) Jad Vasem-kittünetet, akit 1944-ben életük kockázatával mentették a zsidó üldözöttek. Köszönjük támogatását. Igaz Emberekért Alapítvány. Adószámunk: 18040094-1-43.

Radnóti-díjat kapott Frölich Róbert országos főrabi és Gábor György professzor

Immár 23. alkalommal adták át a Radnóti Miklós Antirasszista Díjat, amelyet olyan, a társadalmi élet különböző területein tevékenykedő személyiségeknek ítélnek oda, akik munkásságukkal, véleményformáló kiállásukkal, személyes példamutatásukkal fellépnek a rasszizmus, az antiszemizmus és a kirekesztés bármely formája ellen. Idén a díjazottak között van Frölich Róbert, a Mazsihisz országos főrabbija és Gábor György, az OR-ZSE professzora. Gratulálunk!

A Magyar Ellenállók és Antifasiszták Szövetsége (MEASZ) ezzel a díjjal arra kívánja felhívni a figyelmet, hogy változatlanul vannak olyan folyamatok a világban és hazánkban, amelyeknek káros következménye egyes embercsoportok kitaszítása lehet. Az alkalmat most is a március 21-i antirasszista világnap szolgáltatta. Egyebek között erről is beszélt a kitüntetések ezúttal is átadó Hanti Vilmos, a MEASZ elnöke – írja a Hírklikk.hu portál.

Megkapt a díjat – többek között – Arató András, a Klubrádió igazgatótanácsának elnöke, Farkas József György újságíró, az egykori Népszabadság, korábban a TV Híradó külüppolitikusa és Pomogáts Béla irodalomtörténész. Mostantól Radnóti-díjas Millei Ilona, a Hírklikk újságírója, Mácsai Pál, az Örkény Színház igazgatója, Nagy Bandó András humorista, Gábor György filozófus, Frölich Róbert, a Dohány utcai zsinagóga főrabbija, Őrsi Gergely, a II. kerület szocialista polgármestere és Surányi György közgazdász, a jegybank korábbi elnöke. Idén a díjjal elismerték a Kirúgott Tanárok Közösségenek tevékenységét is.

A kitüntetettek méltatását az ugyancsak Radnóti-díjas színművész, Gálvölgyi János olvasta föl.

Bár micvó a Hunyadi téren

Közösségeink tagjainak, Davis Yonatannak (Yonatan ben Eleizer) és feleségének, Bassa Juditnak a fia, Davis Samuel (Smuel ben Yonatan) bár micvóját tartottuk meg. Smuel máftirként szabadtól hachodes napján máftirként az aktuális szakasz olvasta fel a Tórából, hibátlan kiejtéssel és jól hallhatón. Dicséret és skajach érte. Smuel Fináli Gábor rabbi készítette fel. Az ima után ünnepi kidust adott a család.

Chikán-Sonne Zoltán

Gyógyszer- és MR-támogatás igénylése

Az alábbiakhoz igényelhető támogatás:

1. Az újonnan szükségesen válogatott, az átlagosnál drágább gyógyszer beszerzése 50 ezer Ft összeghatárig, egy hónapi adagot figyelembe véve. Ez a támogatás egyszeri, tehát nem folyamatosan értendő.

2. Magánjellegű MR-vizsgálat elvégeztetése, ha állami intézmény csak túl késői időpontra tudja vállalni. A támogatás felső határa 50 ezer Ft itt is.

Várjuk a rászorulók jelentkezését.

Részletesebb tájékoztatás a következő telefonszámon kapható: 06-1-321-3497, lehetőleg az esti órákban.

NAPTÁR

Április 5., szerda	Niszán 14. Erev peszách
Április 6., csütörtök	Niszán 15. Peszách 1.
Április 7., péntek	Niszán 16. Peszách 2.
	Sábbát bejövetele: 7.03
Április 8., szombat	Niszán 17. Szombat kimenetele: 8.10
Április 12-13., szerda-csütörtök	Niszán 21-22. Peszách 7-8. Mázkir
Április 14., péntek	Niszán 23. Gyertyagyújtás: 7.12
Április 15., szombat	Niszán 24. Újholtidhetés
	Szombat kimenetele: 8.21

Olvasnivaló egy élekre

Megjelent a Bibliai héber-magyar szótár

Egeresi László Sándor munkáját dicséri az a tartalmában és méreteiben is jelentős, 840 oldalas kötet, amely a közelmúltban került a boltokba. Bibliai héber-magyar szótár címmel – holott ez a vaskos könyv nem csak szótár, több annál: találhatunk benne szómagyarázatokat, héber-jiddis eredetű magyar szavakat, és egyes héber szavak modern (ivrit) feltüntetését is. A mű többek között a Mazsihisz támogatásával jelent meg.

„David Chrystal írja valahol, hogy a szótárírók szakállasok. E megállapítás igazsága akkor hasított belém, amikor egy nap a tükrbe néztem, és rájöttem, hogy évek óta nem borotváltam. Mert a szótárírás életforma: ezzel kel, ezzel fekszik a lexikográfus, ezen jár az agya, ha teheti, ezen dolgozik mindig” – írja Egeresi László Sándor a bevezető köszönetnyilvánításban, s szavainak bizonyosságául cikkünk egyik illusztrációjához csatolom is a szerző portréját.

Íme, ő az a szakállas lexikográfus, aki a Bibliai héber-magyar szótárat köszönhetjük. Ne várja tőlem az olvasó a kötet részletes, tartalmi elemzését, mert ehhez évek hosszú munkájára volna szükség – úgyhogy minden tiszteletem és elismerésem a Károli Gáspár Református Egyetem Bibliai és Judaisztikai Kutatóintézetét vezető Karasszon István professzorához, aki a lektorálás elkeszítően nehéz feladatát végezte...

Nála nehezebb dolga az említett szakállas úrnak, Egeresi László Sán-

Egeresi László Sándor

Forrás: Facebook

dornak volt, aki nemcsak egy bibliai héber-magyar szótárat akart a kezükbe adni, hanem – mint írja – pedagógiai eszköz is.

Ez a magyarázata annak, hogy némi képp rendhagyó módon a bonyolultabb szavak kiejtése és magyarázata is helyet kapott a műben, megkönyítve az olvasó dolgát különböző bibliai növények, állatok, közletek, eszközök stb. azonosításában.

De több ez a kötet egyszerű szótárnál azon oknál fogva is, hogy

ismeretterjesztő funkciója is van: olvashatunk benne a zsidósággal kapcsolatos judaisztikai érdekekkel, információkkal. Megkönyíti az olvasói befogadást az is, hogy – mint azt az előszóban olvashatjuk – a szerző tudatosan sűrűn idézi a bibliai szöveg sztenderd angol és német, valamint protestáns magyar fordítását. Fontos, hogy bizonyos szavak esetében a szerző megadja a modern héber (ivrit) alakot is, ilyen például a 632. oldalon található írnoki paletta, amely egyiptomi kölcönszó, s amelynek mai ivrit jelentése az, hogy tintatartó. Mivel a Biblia köztudomásúlag több nyelven íródott, a héber és a görög mellett arámiul is, a kötet végen (a 803. oldaltól) függetlenül találjuk az arámi szavak listáját.

A hátsó borítón három ajánlást is olvashatnak, ezeket dr. Fröhlich Róbert, a Mazsihisz országos főrabbi, a már említett dr. Karasszon István professzor, valamint dr. Kószeghy Miklós történész, egyetemi docens írta.

Kívánjuk, hogy forgassák haszonnal ezt a kötetet, s kívánjuk azt is, hogy ne riassza el öröket a viszonylag magas, 20 ezer forintos ár. Ahhoz képest, hogy ezt a könyvet egy életben csak egyszer kell megvenni, voltaképpen nagyon is kifizetődő befejtetést.

(Egeresi László Sándor: Bibliai héber-magyar szótár. Budapest, 2022, a kiadásért felel: dr. Egeresi-né Szűrszabó Anikó. 840 oldal, 20 ezer Ft.)

Kácsor Zsolt/Mazsihisz.hu

Megváltozik az ukrán hadsereg étrendje

Vegan és kóser menü is lesz

Az ukrán hadsereg színesíteni akarja a katonák étrendjét. Különösen odajelölnek a vegán (növényi alapú étkezés), a halal (az az étkezés, mely csak az izlám megengedett ételeit tartalmazza), a kóser (a zsidó vallás étkezésre, főzésre vonatkozó szabályainak megfelelő étel) és a böjtő menü kidolgozására – közölte Olekszij Reznyikov védelmi miniszter.

„Vegan, halal, kóser menüt és a kereszteny hagyományoknak megfelelő böjtő étlapot tervezünk kidolgozni, hogy legyen miből választani. Végül is Ukrajnát különböző emberek védik” – fogalmazott a tárcavezető.

Reznyikov azt is hangsúlyozta, hogy a korrupcióellenes bizottság ülésén belejelentette, az új ételeket 4-5 hónapon belül bevezetik.

Mint ismeretes, nemrégiben nagy port kavart az a vizsgálat, amely arról szólt, hogy állítólag a katonaságnak szánt élelmiszeret háromszor magasabb áron szerzik be.

A védelmi minisztérium fellebbezett, és elbocsátották a beszerzséért felelős személyt.

Kárpáti Igaz Szó

Gur Dávid
a magyarországi
cionista mozgalom kutatója

Kár, hogy a férfiakkal nem úgy megy a doleg,
mint a dinnyével, hogy megkopogtatod a fejét,
és kiválasztod az igazit.

Amerikába költözött Hitler unokaöccse, és maga is küzdött a nácik ellen

Már azt is kevesen tudják, hogy Adolf Hitlernek volt egy féltestvére, Alois – azt pedig még kevesebben, hogy unokaöccse, William Patrick Hitler harcolt a nácik ellen, családnevét megváltoztatta.

Az unokaöcs és a harmadik birodalom vezetőjévé vált nagybáty kapcsolata kezdetben ennél sokkal szívélyesebb volt. Olyannyira, hogy a harmincas években Németországban élő fiatalember igyekezett hasznat húzni abból, hogy ismert rokona az ország első emberének pozíciója felé tör. Bankban szerzett neki állást nagybátyja, akinek gesztsát, sőt, bajszát is utánozta ifjú rokona – hogy aztán később az amerikai hadseregen a náci Németország ellen küzdjön.

A Hitler család svindljeinek sora hosszú

A történet valamikor 1909-ben kezdődött, amikor az ír Bridget Dowling Dublinban találkozott Alois Hitlerrel, a későbbi Führer idősebb féltestvérel. A lánynak tetszett Alois külseje és jó modora, és talán az is, hogy randevúikon, melyek során képtárában andalogsztak, Hitler azt állította magáról, hogy hotel tulajdonos.

A Dowling szülőket azonban nem tudta sokáig átvinni, így kiderült, hogy a valóságban csak pincér egy hotelben. Természetesen ilyen informán már nem támogatták a frigyet, mely ennek ellenére megköttetett, 1911-ben pedig fiuk, William Patrick is megszületett.

A szülők valamit jól éreztek, mert nem sokkal a gyermek megszületése után Alois elhagyta családját, Európa kaszinóiban tetemes adósságot felhalmozva.

Megismert egy újabb nőt, akit el is vett – most Németországban telepedett le bigamistaként, saját halálának hírét keltve, hogy megússa az adósságok kifizetését.

Megpróbált hasznat húzni a rokonból

Paddy, ahogyan írként becézték, a harmincas években épp azért utazott apjához Németországba, hogy kancellárrá kinevezett nagybátyja hírnevének szárnyán maga is magasabba emelkedhessen. A banki pozíciót követően Opelek eladásával foglalkozott, elkezdte mindenben utánozni nagybátyját, a partik sztárvájával – miközben Adolf Hitler úgy beszélt róla, mint gyűlölt unokaöccséről. Ahogyan azt többször ki is jelentette, nem azért lett kancellár, hogy családtagjai az ő hánát jussanak magasabbra.

A gyűlöletre meg is volt az oka: Paddy azzal fenyegette, hogy ha nem kap tőle valami igazán zsíros állást, lerántja a leplet állítólagos zsíridő származásáról. Adolf Hitler mindenhez azt támasztotta követelményként, hogy német állampolgárrá váljon, Paddy lába alatt azonban ennek hatására forróvá vált a talaj, és gyorsan el is hagyta az országot. Anyja szülőházájába visszatérve már arról írt újságírákat, hogy miért gyűlöli nagybátyját, de hitlerségből kevés hasznat tudott húzni, a háború ugyanis kitört.

Végül inkább szembehelyezkedett vele

Még abban az évben, 1939-ben az Egyesült Államokba költözött Bridgettel együtt, ahol már nagybátyja kritikusaként használta ki ismét azt, hogy vezérekneve Hitler. Nagybátyját perverzekkel körbevett őrültként írta le előadá-

The Truth About Hitler And His Regime
From One Person Who Knows Them Both Inside Out!

WILLIAM PATRICK HITLER
(NEPHEW OF ADOLF HITLER)

Presents His Startling Story
Of The Real Germany
Hidden Behind Nazi Fictions

WHAT THE GERMAN PEOPLE ARE THINKING

Harold R. PEAT, Inc.
Exclusive Agents

A Hitler név később hátrányára szolgált

saiban. Később aztán besorozták az amerikai hadseregebe is, ahol kórházi feladatokat bíztak rá. A lábán szerzett srapszínűrülése miatt ki is tüntették. A katonaságnál közkelemtető figura volt, és esze ágában sem volt kémkedésre adni a fejét – bár nehezen engedték, hogy maga is harcba szálljon, éppen a neve miatt. A brit hadserege is ugyanezen okból utasította el korábban, végül az amerikaiakat mégis sikerült meggyőznie.

A háború után édesanyjával együtt úgy döntötték, mégis jobb lenne, ha nevet változtatna kerülnének távolabb mindattól, amit Hitler jelent: Stuart-Houstonként folytatták életüket. Paddynek felesége és négy fia lett, egy labort működtetett, és egészen 1987-ig élt, identitását a legvégsőig titkolva. Fiai életére mindenre komoly hatással volt az, amikor felfedte valódi kilétéit: megegyeztek abban, hogy egyiküknek sem lesz gyermeke, hogy ne vigyék tovább a hitleri vérvonalat.

Kálmán Szonja/Dívány.hu

V
i
c
c
(?)